

Evaluatie KIS Wijkmonitor

De KIS Wijkmonitor biedt in één oogopslag cijfers over de inwoners van een gemeente en haar wijken. De cijfers kun je uitsplitsen naar herkomst, bijvoorbeeld als je diversiteitssensitief beleid wilt maken.

Direct vergelijken →

Nieuw hier?

Kies een achtergrond

▼ Totale bevolking

Kies een gebied

🔍 Zoek op gemeente

🔍 Zoek op wijk

Gemeente Aa en Hunze in vergelijking met alle gemeenten

Evaluatie KIS Wijkmonitor

Opdrachtgever

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
de directie Samenleving en Integratie

Datum

22 mei 2023

Auteurs

Kees Leidelmeijer (In.Fact.Research)
m.m.v.
Max de Haes (Republiq)
Leoniek Driessens (Republiq)

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Doorontwikkeling en publiciteit.....	5
2.1	Doorontwikkeling.....	5
2.2	Publiciteit en promotie	10
3	Gebruik.....	13
3.1	Ontwikkeling	13
3.2	Thema's en indicatoren	15
4	Oordelen (potentiële) gebruikers.....	17
4.1	Bekendheid	18
4.2	Doelen van gebruik.....	18
4.3	Benutting door KIS	20
4.4	Meerwaarde	21
4.5	Waardering	22
4.6	Potentieel gebruik	23
4.7	Verbetering	24
5	Positionering.....	26
5.1	Kosten.....	26
5.2	Aansturing	27
5.3	Positionering bij KIS	28
6	Conclusies en aanbevelingen	29
	Bijlage: Detailviews per thema	32
	Bijlage: Monitoring Veerkracht en Weerbaarheid.....	35

1 Inleiding

De KIS Wijkmonitor

De Wijkmonitor van het Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) maakt via de openbare website <https://kis-wijkmonitor.nl/> een uitgebreide set aan gegevens beschikbaar over kansengelijkheid en inclusie, migratie en diversiteit van bevolkingsgroepen op een laag schaalniveau (i.c. CBS-wijkniveau). In de monitor worden zes thema's onderscheiden:

- Demografie;
- Onderwijs;
- Arbeid & inkomen;
- Wonen & leefomgeving;
- Veiligheid;
- Zorg- & welzijn.

Op deze thema's en onderliggende indicatoren kunnen op verschillende niveaus vergelijkingen worden gemaakt: via dashboards, factsheets en de database. Op de startpagina wordt een eerste overzicht geboden in de vorm van een taartdiagram. Hier kunnen gegevens zichtbaar worden gemaakt voor een gemeente vergeleken met alle gemeenten, of voor een wijk vergeleken met alle wijken in de betreffende gemeente. Na doorklikken kunnen ook vergelijkingen worden gemaakt tussen twee gemeenten en tussen twee wijken. Wat het instrument bijzonder maakt, is dat het de gegevens op de verschillende thema's kan uitsplitsen naar migratieachtergrond (en generatie) van de bewoners.

Het instrument heeft primair tot doel gemeenten en lokale professionals te ondersteunen bij de voorbereiding en uitvoering van het integratie- en samenlevingsbeleid of 'diversiteitssensitief beleid' zoals aangegeven op de website. Daarnaast biedt het instrument basisinformatie voor KIS-projecten en voor het (vanuit KIS) beantwoorden van zogenaamde portaalvragen.

Historie

De KIS Wijkmonitor is de opvolger van de Buurtmonitor Integratie die in 2014 door ABF is ontwikkeld in opdracht van SZW. In 2018/2019 is de buurtmonitor door RIGO geëvalueerd. Uit die evaluatie kwam naar voren dat de buurtmonitor potentie had, maar dat de bekendheid onder potentiële gebruikers beperkt was en er bovendien ruimte was voor inhoudelijke verbetering. Suggesties voor die verbetering hadden onder meer betrekking op het schaalniveau (minder missende data door overstap van buurt- naar

wijkniveau), de gebruiksvriendelijkheid van het instrument, de aanpassing van de manier waarop naar migratieachtergrond wordt onderscheiden, het mogelijk maken van specifiekere uitsplitsingen naar herkomstgroep en het toevoegen van specifieke indicatoren die werden gemist.

Mede naar aanleiding van de evaluatie is de verantwoordelijkheid van de buurtmonitor in 2020 verschoven van SZW naar KIS. Van 2020 tot eind 2021 is de monitor doorontwikkeld. Hierbij is gewerkt aan:

- een uitbreiding van indicatoren;
- het vergroten van de benutting door de gebruikers;
- het toegankelijker maken van de informatie via de website;
- het vergroten van de (naams)bekendheid.

Opnieuw evalueren

SZW en KIS willen de monitor opnieuw evalueren. Mede op basis daarvan willen SZW en KIS dan besluiten of en zo ja in welke vorm de monitor gecontinueerd wordt. Hierbij speelt mee dat:

- er een daling wordt voorzien van het budget van KIS, waarbij scherpe programmeringskeuzes horen;
- de KIS Wijkmonitor mogelijk een rol zou kunnen spelen in de monitoring van de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid van SZW en in het dashboard Zicht op Wijken vanuit het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid van BZK.

Vragen

SZW en KIS hebben de volgende vragen geformuleerd die zij met de evaluatie van de KIS Wijkmonitor beantwoord willen zien:

- 1) Hoe vaak wordt de wijkmonitor gebruikt, en wat is de ontwikkeling geweest in het gebruik in de afgelopen jaren?
- 2) In hoeverre en op welke wijze is deze ontwikkeling te duiden:
  - a) Kunnen de pieken en dalen aan specifieke zaken gerelateerd worden, zo ja welke?
  - b) Is er sprake van gestage groei of ups en downs als naar de lange termijn gekeken wordt?
- 3) Hoe vaak worden de verschillende thema's van de monitor geraadpleegd en welke indicatoren worden daarbij vaker en welke minder vaak geraadpleegd?
- 4) Hoe heeft de KIS Wijkmonitor zich de afgelopen jaren doorontwikkeld op de onderstaande thema's en wat waren daarbij de mogelijkheden en beperkingen?
  - a) Ontwikkelingen op het gebied van toepassingsmogelijkheden;
  - b) Ontwikkelingen op het gebied van toegankelijkheid;
  - c) Ontwikkelingen op het gebied van de indicatoren;
  - d) Ontwikkelingen op het gebied van categorisering en terminologie;

- e) Ontwikkelingen op gebied van dataniveau.
- 5) In hoeverre zijn de (potentiële) gebruikers bekend met het instrument?
- 6) In hoeverre, waarvoor en op welke wijze gebruiken de gebruikers het instrument? Waarom wel of niet?
- 7) In hoeverre ontlenen de gebruikers meerwaarde aan het instrument?
- 8) In hoeverre heeft KIS de wijkmonitor kunnen benutten voor andere onderdelen van KIS en in hoeverre is het mogelijk om de synergie met die andere onderdelen verder te versterken?
- 9) Welke onderdelen van de monitor waarderen de gebruikers het meest en welke het minst (en waarom)?
- 10) Welke onderdelen van de wijkmonitor zouden kunnen voldoen aan de behoefte van de potentiële gebruikers die het instrument op dit moment (nog) niet gebruiken?
- 11) Op welke manier zou het nut, gebruikspotentieel en gebruiksgemak van de buurtmonitor verder vergroot kunnen worden?
- 12) Wat zijn de mogelijkheden voor:
  - a) Kostenbesparing m.b.t. analyses en hosting?
  - b) Positionering van de monitor elders?
  - c) Het benutten van de KIS Wijkmonitor t.b.v. de monitoring van de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid.
- 13) In hoeverre hebben de positionering van de monitor bij KIS en/of de activiteiten die KIS uitgevoerd heeft, bijgedragen aan een grotere toegankelijkheid, naamsbekendheid en benutting van de monitor?

Methode

Om de vragen te beantwoorden, zijn meerdere paden gevolgd. Allereerst is de ontwikkeling van het (kwantitatieve) gebruik van de monitor gemeten met behulp van Google Analytics. Ook zijn door KIS beschikbaar gestelde documenten bestudeerd waarin het proces van doorontwikkeling is beschreven en zijn producten beschouwd die met de monitor zijn gemaakt (factsheets, presentaties, artikelen, video, rapportage). Verder zijn gesprekken gehouden met SZW (Samenleving en Integratie en Veerkracht en Weerbaarheid), KIS en ABF als direct belanghebbenden/betrokkenen en (potentiële) gebruikers. Hen is gevraagd naar de achtergrond van het instrument, de voornemens, het traject van doorontwikkeling, de financiën en het gebruik. Aanvullend zijn interviews gehouden met (potentiële) gebruikers. Er zijn 11 feitelijke gebruikers en 5 potentiële gebruikers geïnterviewd. Hierbij waren wijkmanagers, gemeentelijk onderzoekers en beleidsmakers, corporatiemedewerkers en medewerkers van kennisinstellingen. De (potentiële) gebruikers is gevraagd naar hoe zij het instrument beoordelen op verschillende aspecten en hoe zij het (zouden kunnen) toepassen in hun organisatie. Gegeven de aantallen geïnterviewden, moeten de uitkomsten als kwalitatief worden beschouwd. Naar ons oordeel is het beeld dat eruit naar voren komt voldoende consistent om tot conclusies te kunnen komen.

Leeswijzer

In deze rapportage worden de hiervoor benoemde vragen behandeld. In hoofdstuk 2 wordt beschreven hoe de monitor zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld (vraag 4), waarbij ook de inzet van KIS om de monitor een grotere bekendheid te geven aan de orde komt (input voor vraag 13). In hoofdstuk 3 staat de analyse van gebruiksgegevens centraal (vragen 1 t/m 3). In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de oordelen en ervaringen van gebruikers en de mogelijkheden voor verbetering (vragen 5 t/m 11). In hoofdstuk 5 worden de mogelijkheden beschreven voor kostenbesparing, positionering elders en de mogelijkheden om de monitor te benutten voor de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid (vraag 12). Tot slot worden in het laatste hoofdstuk conclusies getrokken. Dat hoofdstuk kan ook als samenvatting worden gelezen.

2 Doorontwikkeling en publiciteit

Mede naar aanleiding van de vorige evaluatie is de Buurtmonitor Integratie van 'eigenaar' veranderd – van SZW naar KIS - en doorontwikkeld tot de KIS Wijkmonitor . De belangrijkste reden voor de verandering van verantwoordelijke organisatie was de constatering in de evaluatie dat de monitor erg onbekend was onder gebruikers en dus ook weinig werd gebruikt. Omdat naar het oordeel van SZW het Kenniscentrum ook vanuit de aard van het werk meer contact heeft met lokale partijen en over een platform beschikt dat zich goed leent voor publiciteit is de monitor in 2020 aan KIS overgedragen. In 2021 is door KIS gewerkt aan de doorontwikkeling en in de gehele periode eind 2020 t/m begin 2022 aan het vergroten van de bekendheid. In dit hoofdstuk bespreken we kort wat er is gedaan.

2.1 Doorontwikkeling

De doorontwikkeling had betrekking op de volgende aspecten:

- Schaalniveau;
- Onderscheid migratieachtergrond;
- Thema's en indicatoren;
- Duiding en interpretatie.

Schaalniveau

Het laagste schaalniveau in de monitor is aangepast van buurtniveau naar wijkniveau. De reden hiervoor was dat er op buurtniveau veel ontbrekende gegevens waren als gevolg van de onthullingsbeperkingen die vanuit CBS¹ gelden. Bij minder dan 10 waarnemingen mag een uitkomst niet worden gepubliceerd. Bij uitsplitsingen van indicatoren naar migratieachtergrond wordt die grens op buurtniveau in de meeste gemeenten snel bereikt. Op wijkniveau (wijken bestaan meestal uit meerdere buurten) is dat probleem minder groot en zijn er dus minder 'lege' gebieden.

Lastig blijft dat de verschillen in de definitie van buurten en wijken tussen gemeenten groot zijn. In sommige gemeenten (Amsterdam bijvoorbeeld) kunnen buurten kleiner zijn dan 6ppc-gebieden, terwijl buurten in andere gemeenten (in Rotterdam bijvoorbeeld) de omvang van een wijk in een andere stad hebben. Ook zijn er gemeenten (Best

---

¹ De indicatoren voor de KIS Wijkmonitor worden binnen de microdataomgeving van het CBS berekend. Voor het werken binnen de microdataomgeving gelden voorwaarden, waaronder het vermijden van onthullingsrisico's.

en Doesburg bijvoorbeeld) die in hun geheel slechts één CBS-wijk zijn. Een schaalniveau dat voor de ene gemeente goed werkt, kan dus voor een andere gemeente te weinig detaillering bieden.

Er is bij de doorontwikkeling een combinatie overwogen van beide schaalniveaus, waarbij gebruikers zelf zouden kunnen kiezen tussen buurt- of wijkniveau. Dat bleek – wederom vanwege de onthullingsrisico's - niet mogelijk. Door de wijk- en deels ontbrekende buurtgegevens te combineren, kan namelijk een gemaskeerd gegeven in een buurt alsnog worden 'teruggerekend'. Dit staat op gespannen voet met de voorwaarden die CBS verbindt aan het gebruik van de microdata en is om die reden dus niet mogelijk.

Migratieachtergrond

De Buurtmonitor Integratie werkte nog met de driedeling 'niet-westers allochtoon', 'westers allochtoon' en autochtoon. Bij de evaluatie van de buurtmonitor werd al herhaaldelijk aangegeven dat dat niet meer wenselijk was en dat er een andere indeling zou moeten komen. Inmiddels wordt dit onderscheid ook bij CBS niet meer gebruikt. CBS gebruikt daarnaast ook de term migratieachtergrond niet meer, maar gaat over op migrant (voor eerste generatie) en kind van migrant (voor de tweede generatie) en maakt daarbij onderscheid naar hoeveel ouders in het buitenland zijn geboren. Voor de indeling naar herkomstlanden onderscheidt CBS vier niveaus:

Niveau 1: Nederland, Europa (exclusief Nederland), Buiten-Europa

Niveau 2: Buiten-Europa verder uitgesplitst naar afzonderlijke klassieke migratielanden (Turkije, Marokko, Suriname, Indonesië en de Nederlandse Cariben) en overig Buiten-Europa.

Niveau 3: Overig Buiten-Europa verder uitgesplitst naar Overig Afrika, Overig Azië en Overig Amerika en Oceanië

Niveau 4: afzonderlijke landen.

Bij de KIS Wijkmonitor is ervoor gekozen om twee verschillende indelingen te gaan hanteren. Dit zijn:

- Een vijfdeling naar herkomst en generatie:
  1. geen migratieachtergrond;
  2. Europa (excl. NL) – in het buitenland geboren;
  3. Europa (excl. NL) – in Nederland geboren;
  4. Buiten-Europa – in het buitenland geboren;
  5. Buiten-Europa – in Nederland geboren.
- Een twintigdeling naar specifiek herkomstland (eerste generatie, minder dan 5 jaar in Nederland voor de herkomstlanden):
  1. geen migratieachtergrond

2. Bulgarije
3. Polen
4. Roemenië
5. Oekraïne
6. Overig Europa
7. Turkije
8. Marokko
9. Suriname
10. Indonesië
11. Nederlandse Cariben
12. Iran
13. Irak
14. Somalië
15. Eritrea
16. Syrië
17. Afghanistan
18. Overig Amerika en Oceanië
19. Overig Afrika
20. Overig Azië

De terminologie en indeling van de KIS Wijkmonitor wijkt af van de nieuwe standaard-indeling van het CBS. De term migratieachtergrond is door KIS gehandhaafd – zoals weergegeven in het ‘beslisdocument n.a.v. nieuwe CBS-indeling’ van maart 2022 - omdat bij het alternatief van CBS (‘migranten en de kinderen van migranten’):

- in de context van jongeren en onderwijs het label ‘kinderen van migranten’ verwarrend kan werken;
- de term ‘migranten’ minder van toepassing is op mensen die hier al lang wonen;
- de omschrijving te lang is.

Voor wat betreft de herkomstlanden wordt in de vijfdeling van de KIS Wijkmonitor het eerste niveau van het CBS gebruikt in combinatie met de aanduiding eerste of tweede generatie. Voor de twintigdeling wordt een wat groter aantal migratielanden onderscheiden dan de vijf landen in niveau 2 van het CBS en wordt dit gecombineerd met de geaggregeerde categorieën in niveau 3. De uitsplitsing naar specifieke migratielanden is nuttig omdat die in sommige gemeenten en wijken ook relatief grote aantallen hebben en op de indicatoren in de KIS Wijkmonitor ook relevante verschillen kunnen laten zien.

Thema's en indicatoren

Bij de evaluatie kwamen diverse wensen en suggesties naar voren over indicatoren waarvan (potentiële) gebruikers graag zouden zien dat die in de monitor zouden worden opgenomen. De mogelijkheden daartoe zijn door KIS verkend, waarbij deskundigen zijn geconsulteerd van CBS, WRR, diverse universiteiten (EUR, Maastricht, Radboud),

onderzoeksbureaus, corporaties en gemeenten. Hierbij ging in het bijzonder de aandacht uit naar de mogelijkheid om een gecombineerde indicator 'sociale samenhang' toe te voegen.

De thema's in de KIS Wijkmonitor zijn dezelfde gebleven als in de Buurtmonitor Integratie:

- demografie;
- onderwijs;
- arbeid en inkomen;
- wonen en leefomgeving;
- veiligheid;
- zorg en welzijn.

Het thema 'wonen en leefomgeving' werd in de buurtmonitor 'wonen en woonomgeving' genoemd en het thema 'veiligheid' werd 'criminaliteit' genoemd.

Van de in de evaluatie van de buurtmonitor voorgestelde indicatoren waarmee de monitor zou kunnen worden uitgebreid, is er geen toegevoegd. Wel zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd:

- Toegevoegd is de verbijzondering 'verblijfsduur in Nederland korter dan 5 jaar' (binnen het thema 'demografie').
- De 'score Leefbaarometer' bij het thema 'wonen en woonomgeving' is vervallen. De reden daarvoor was dat deze indicator voor een geheel gebied geldt en niet kan worden uitgesplitst naar migratieachtergrond.
- De indicator voor het percentage startkwalificatie (thema onderwijs) is gewijzigd. Deze is in de KIS Wijkmonitor omgekeerd ten opzichte van de variant in de buurtmonitor: het gaat nu om het percentage 18 t/m 30-jarigen *zonder* startkwalificatie.
- De segregatie-index voor niet-westerse bewoners is - conform de aanpassing van de indeling naar migratieachtergrond - aangepast tot een segregatie-index voor bewoners met herkomst buiten Europa (thema 'Wonen en leefomgeving').

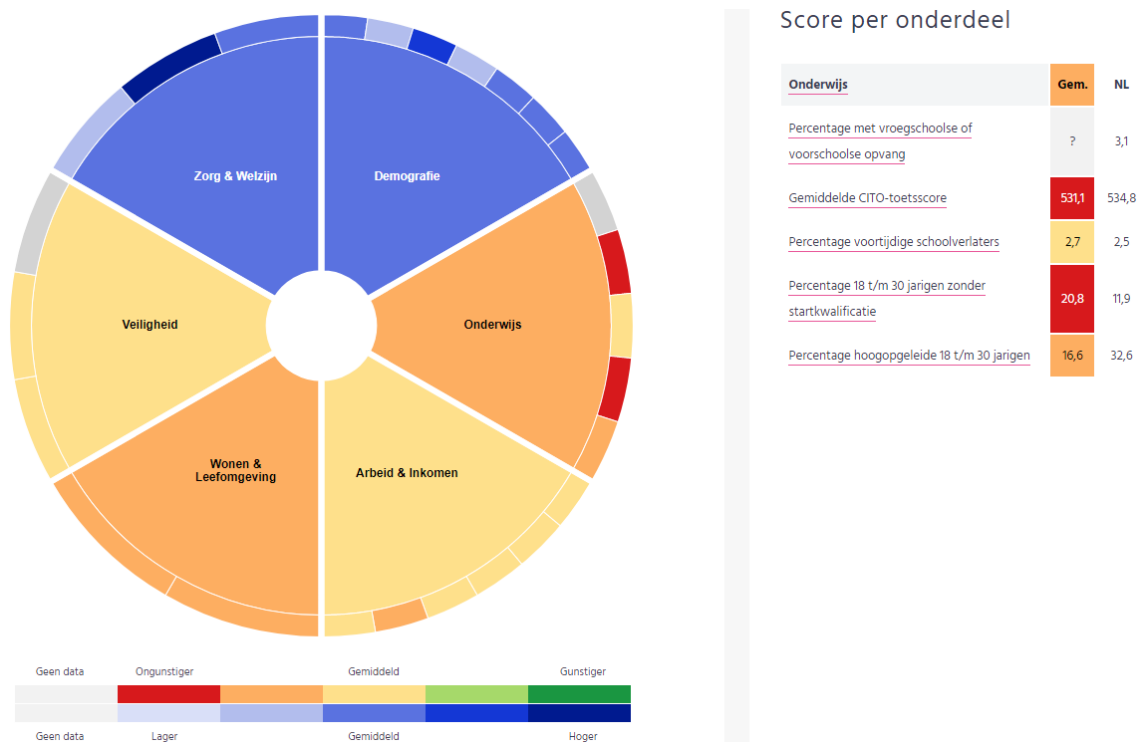
De door veel (potentiële) gebruikers gewenste toevoeging van subjectieve indicatoren (zoals sociale samenhang) is niet gehonoreerd. De reden daarvoor is dat die indicatoren alleen op basis van enquêtegegevens kunnen worden geconstrueerd (mogelijke bronnen zijn dan de Gezondheidsmonitor en de Veiligheidsmonitor). De aantallen respondenten bij deze – op zichzelf grootschalige - enquêtes zijn echter onvoldoende om er direct kengetallen op het niveau van wijken mee te genereren. Zelfs op het niveau van gemeenten leveren deze bronnen voor de meeste gemeenten bronnen geen direct bruikbare uitkomsten op. Om die reden is afgezien van het toevoegen van subjectieve indicatoren. Alternatieven, zoals een meer modelmatige benadering, zijn niet onderzocht.

Duiding en interpretatie

Bij de evaluatie van de buurtmonitor kwam naar voren dat veel (potentiële) gebruikers behoefte hadden aan meer duiding en interpretatie van de cijfers in relatie tot integratie (en samenleven). Veel potentiële gebruikers vonden het onduidelijk of een bepaalde uitkomst nu als positief of negatief moest worden gezien en misten ook een overall score.

Wat opvalt is dat de term integratie niet meer voorkomt in de monitor of in de beschrijvingen van de monitor. De reden daarvoor is dat de monitor volgens de makers niet zozeer betrekking heeft op integratie maar eerder op termen als kansengelijkheid en inclusie (van verschillende groepen). Of neutraler geformuleerd: ‘verschillen tussen bewonersgroepen’. Doordat de term integratie niet meer voorkomt in de monitor, is het ook niet meer nodig dat de indicatoren worden geduid in relatie tot dat begrip. Wat wel blijft is dat niet alle indicatoren neutraal/beschrijvend zijn, maar dat een flink aantal wel degelijk een evaluatieve lading heeft en daarmee als positief of negatief kan worden gezien.

In de monitor is aan de behoefte aan meer duiding/normering invulling gegeven door een dubbele legenda te hanteren zoals in onderstaand screenshot kan worden gezien.

Twee thema's ('zorg en welzijn' en 'demografie') volgen een neutrale legenda (lager/hoger) en kunnen worden gezien als 'beschrijvend'. De andere vier thema's volgen een

meer evaluatieve interpretatie: ongunstiger/gunstiger (dan gemiddeld in Nederland voor dezelfde 'achtergrond'). Deze duiding vervalt in de factsheets. Dit komt vermoedelijk omdat daarin geen vergelijkingen tussen gebieden worden gemaakt maar alleen cijfers voor een gemeente of wijk worden getoond.

Er wordt in de monitor geen overkoepelende index of een oordeel gegeven over hoe het gaat met de kanselijkheid en inclusie in een gemeente of een wijk of voor een specifieke groep. Ook wordt gebruikers bij het gebruik van de monitor geen 'verhaal' geboden dat kan helpen bij de interpretatie van de uitkomsten. Er is weliswaar een nationale analyse gemaakt waar dit wat meer is uitgewerkt, maar die wordt niet door iedere gebruiker (vooraf) gelezen. De insteek van de monitor is naar het zich laat aanzien – net als dat bij de Buurtmonitor Integratie het geval was - dat de cijfers voor zich moeten spreken.

2.2 Publiciteit en promotie

Een van de belangrijkste opmerkingen door potentiële gebruikers bij de Buurtmonitor Integratie was dat het instrument erg onbekend was. Er zijn uiteenlopende inspanningen geweest om die bekendheid te vergroten. Een overzicht:

- Er zijn factsheets en presentaties gehouden voor gemeenten Utrecht, Nijmegen, Eindhoven, Harlingen, Tiel en Groningen. Anders dan in de standaard factsheets op de website wordt in deze factsheets meer aandacht gegeven aan duiding van de cijfers en conclusies.
- Woningcorporaties en contactpersonen van de VSO zijn geïnformeerd over de KIS Wijkmonitor.
- Artikelen zijn gepubliceerd op de website KIS.nl:
  - <https://www.kis.nl/tools/de-nieuwe-kis-wijkmonitor> (16 december 2020)
  - <https://www.kis.nl/publicatie/verschillen-leefsituatie-tussen-groepen-naar-herkomst> (31 januari 2022)
  - <https://www.kis.nl/artikel/vernieuwde-kis-wijkmonitor-helpt-bij-inclusief-en-effectief-wijkenbeleid> (november 2022). In dit artikel wordt het animatiefilmpje geïntroduceerd en worden professionals aan het woord gelaten over hun gebruik van de monitor.
- Er is een online presentatie gehouden met 50 deelnemers van de landelijke cijfers (13 december 2021).
- Er is een landelijke overkoepelende rapportage/factsheet gepubliceerd (<https://www.kis.nl/publicatie/verschillen-leefsituatie-tussen-groepen-naar-herkomst>; 31 januari 2022).

- De KIS Wijkmonitor is gepromoot op relevante congressen en bijeenkomsten:
  - Jaarconferentie Techniekpact 14 juni 2021, Wageningen;
  - KIS jaarbijeenkomst (oktober 2021, Nieuwegein);
  - Dag van de Stad 2022 Tilburg;
  - Kennissessie Arbeidsmarktprognoses 7 juni 2022, Arnhem;
  - Conferentie "Mythen en realiteit rondom oudere migranten" 7 september 2022, Leiden;
  - Conferentie 'Perspectieven in Polarisatie Conferentie' 5 oktober 2022, Amsterdam;
  - KIS Kennisatelier Inclusie 1 december 2022, Arnhem.
- Er zijn diverse artikelen gepubliceerd:
  - <https://www.socialevraagstukken.nl/wijkenbeleid-en-diversiteit-terug-van-weggeweest/>;
  - <https://www.gemeente.nu/sociaal/wijkmonitor-als-tool-voor-inclusief-wijkenbeleid/>;
  - Bericht donderdag 1 december 2022 in de nieuwsbrief van VNG;
  - <https://www.zorgwelzijn.nl/het-gesprek-starten-over-een-inclusieve-wijkaanpak-gebruik-de-kis-wijkmonitor/>;
  - KIS Wijkmonitor op website SAM beroepsvereniging uitvoerders sociaal domein ([LinkedIn](#));
  - <https://wijkwijzer.org/actueel/nieuws/vernieuwde-kis-wijkmonitor-helpt-bij-inclusief-en-effectief-wijkenbeleid>.
- Er is een informatief animatiefilmpje bij de monitor gemaakt (<https://www.youtube.com/watch?v=N8bit9FkkNo>, november 2022 en <https://www.kis.nl/video/kis-wijkmonitor-voor-een-inclusieve-en-effectieve-wijkaanpak>, februari 2023).

De promotieactiviteiten vonden vooral plaats van eind 2020 t/m begin 2022. De publicatie van de landelijke rapportage' was in januari 2022. Voor een deel waren in deze uitingen - zoals de factsheets en de publicatie - nog niet alle wijzigingen aan de monitor doorgevoerd. Zo komt de oude driedeling naar migratieachtergrond (westers, niet-westers en geen migratieachtergrond) hier nog in voor. De doorontwikkeling van de wijkmonitor is afgerond in november 2021.

De landelijke publicatie/factsheet gaat verder dan alleen het weergeven van de harde cijfers, hoewel die wel de hoofdmoot vormen. De publicatie/factsheet agendeert ook de problematische situatie van groepen uit Syrië en Eritrea en de meer algemene armoede-problematiek van huishoudens met een migratieachtergrond. Naar aanleiding van de

publicatie/factsheet is er veel aandacht geweest voor de monitor in de media, onder andere in landelijke dagbladen (voorpagina AD, Trouw) en nieuwszenders RTV Utrecht, NOS Radio 1 en op internet.

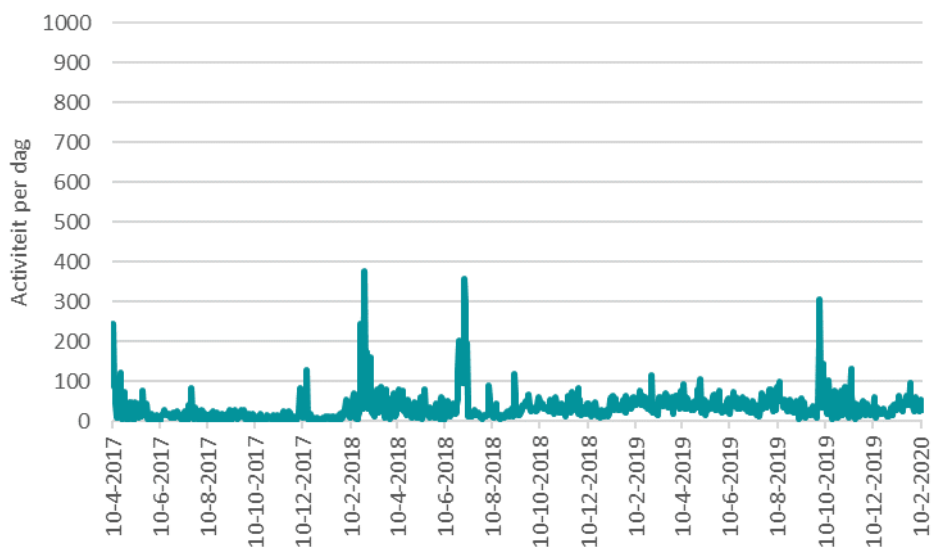
Het is niet gelukt om verbinding te maken met Aedes of VNG in de vorm van een link of verwijzing naar de KIS Wijkmonitor op de sites van respectievelijk het Aedes-data-centrum of 'waar staat je gemeente' van de VNG. Hier is door KIS wel herhaaldelijk actie op ondernomen, maar het leidde uiteindelijk niet tot iets concreets. Ook op de website van KIS heeft de wijkmonitor geen prominente plek. Slechts via zoeken naar wijkmonitor wordt de locatie gevonden: <https://kis-wijkmonitor.nl/>. Dit heeft als nadeel dat de monitor alleen wordt gevonden als men al weet dat deze bestaat.

3 Gebruik

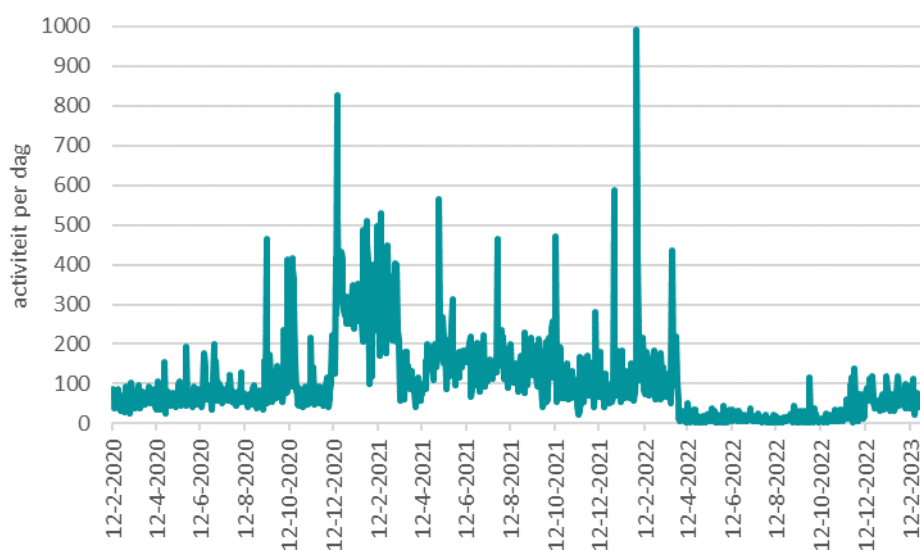
3.1 Ontwikkeling

Het kwantitatieve gebruik van de monitor door de jaren heen wordt in deze evaluatie gebaseerd op Google Analytics. Het dashboard van de Buurtmonitor Integratie levert gegevens van 10 april 2017 tot en met 11 februari 2020. Die reeks is weergegeven in figuur 3-1. Voor de periode na februari 2020 hebben de gegevens betrekking op de KIS Wijkmonitor. Die reeks is weergegeven in figuur 3-2.

figuur 3-1 Aantal gebruikers per dag op de Buurtmonitor Integratie

figuur 3-2 Aantal gebruikers per dag op de KIS Wijkmonitor

De gebruikers zijn in beginsel unieke gebruikers. Google Analytics meet de gebruikers door middel van cookies. Als iemand zijn cookies blokkeert of verwijdert en de website opnieuw bezoekt, telt Google Analytics dit als een nieuwe gebruiker. Er is geen ondergrens gehanteerd voor de duur van het bezoek aan de website. In beginsel achten we elk gebruik relevant. De medewerkers van ABF zijn – net als bij de eerdere evaluatie van de Buurtmonitor - niet meegenomen omdat zij niet als ‘gebruiker’ maar als ‘maker’ toegang hebben tot de monitor.

Er is in figuur 3-2 een aantal grote pieken te zien. Die hebben betrekking op de volgende data:

- 11 september 2020
- 17 december 2020
- Eind januari / begin februari 2021
- 6 mei 2021
- 25 juli 2021
- 13 oktober 2021
- 1 januari 2022
- 22 maart 2022

Volgens KIS zijn de meeste van deze pieken gerelateerd aan het contact dat zij hebben gehad met diverse gemeenten.

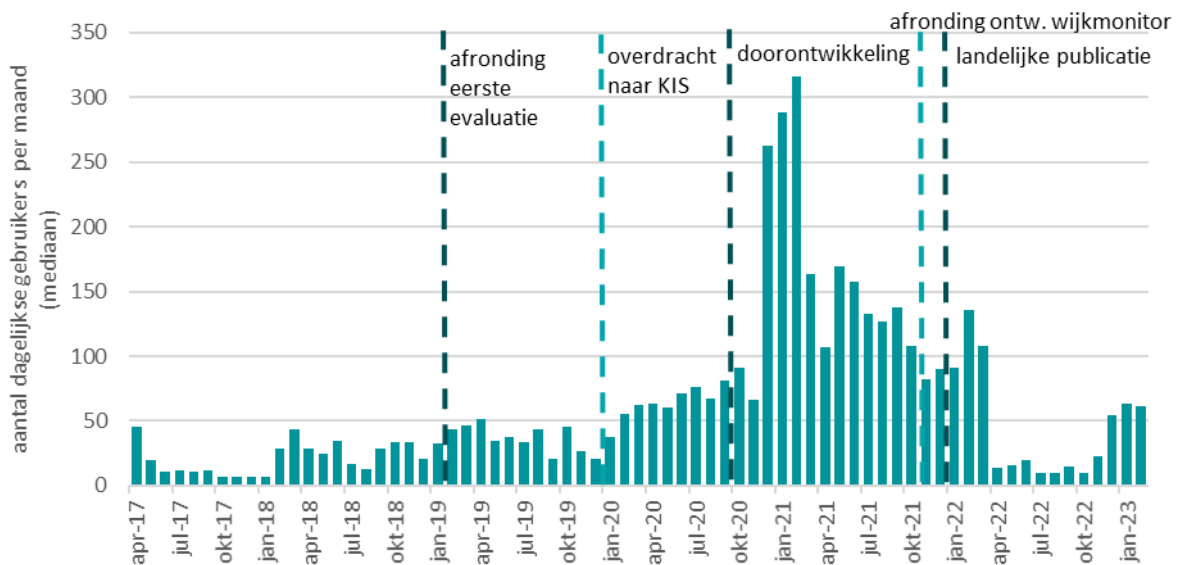
Die pieken verstoren een goed zicht op de ontwikkeling van het gebruik. Van die ontwikkeling kan een beter beeld worden gekregen door naar de mediaan te kijken van het gebruik per dag in een maand. De mediaan is immers veel minder gevoelig voor vertekeningen door uitschieters. De ontwikkeling van het gebruik dat op die manier is bepaald, is weergegeven in figuur 3-3. In de figuur is ook een aantal ‘mijlpalen’ aangegeven.

In figuur 3-3 kan goed worden gezien dat er een licht stijgende trend in het gebruik is geweest van de start in 2017 tot en met eind 2020. In het bijzonder na de overdracht naar KIS in januari 2020 is een hoger gebruiksniveau te zien. Omdat KIS toen nog niet direct aan de bekendheid van het instrument heeft gewerkt, is het waarschijnlijk dat dit gebruik door KIS zelf is. Tijdens de doorontwikkeling – in 2021 – lag het gebruik beduidend hoger dan ervoor. Het is waarschijnlijk dat de activiteiten van de doorontwikkeling zelf daar een belangrijke rol in hebben gespeeld, inclusief de contacten met gemeenten die erbij werden betrokken. Na afronding van de wijkmonitor is er nog de landelijke publicatie – met erop volgende publiciteit – geweest. Dat heeft in de maanden daarna vermoedelijk voor een toename van het gebruik gezorgd. Daarna – met ingang

van april 2022 – lag het gebruik bijzonder laag. In de maanden december 2022 t/m februari 2023 lag het gebruik weer op het niveau van 2020.

Er is al met al geen sprake van een gestage groei van het gebruik, noch kan worden gesteld dat de doorontwikkeling en de promotie van het instrument door KIS heeft geleid tot een structureel hoger gebruik. Wel is het gebruik sinds de overdracht naar KIS licht toegenomen. En ook is er een toename van het gebruik te zien die samenhangt met de landelijke publiciteit na verschijnen van de landelijke publicatie. Die piek in het gebruik leidt vervolgens echter niet tot een structureel hoger gebruik daarna. Het opvallend lage gebruik in de periode april – november 2022 lijkt er eerder op te duiden dat de mensen die er in geïnteresseerd waren, het toen – letterlijk - wel hadden gezien. Na november 2022 is het gebruik weer vergelijkbaar met dat in 2020, met net iets meer dan 50 gebruikers per dag.

figuur 3-3 Mediaan van het dagelijks aantal gebruikers per maand tussen april 2017 en februari 2023

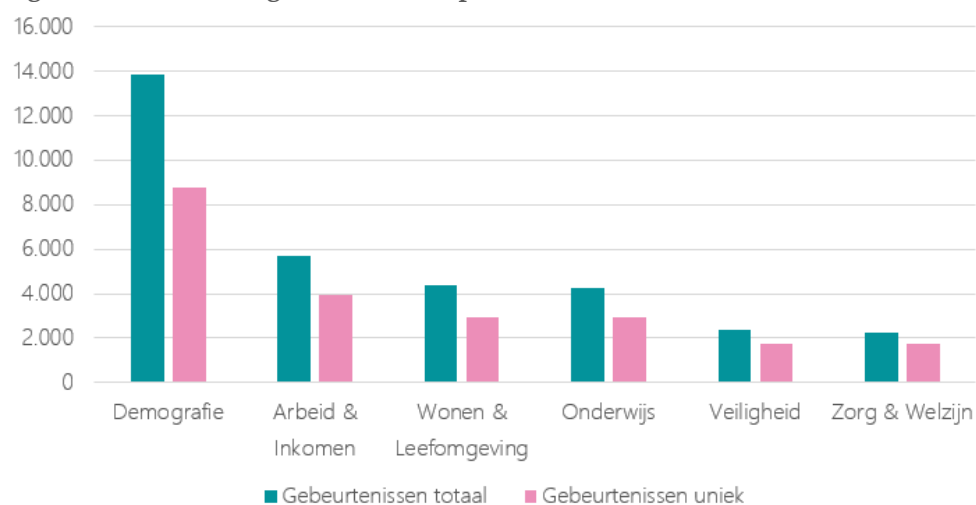

3.2 Thema's en indicatoren

In figuur 3-4 wordt weergegeven hoe vaak de verschillende thema's van de KIS Wijkmonitor in de periode februari 2021 t/m februari 2023 zijn gebruikt. Voor een aantal thema's zijn – zoals hiervoor ook aangegeven - naamswijzigingen doorgevoerd. Die zijn samengevoegd voor deze analyse zodat het volledige gebruik van de thema's zichtbaar wordt.

Van de verschillende thema's wordt het thema demografie veruit het meest geraadpleegd. Arbeid en inkomen volgt op de tweede plek. Zorg en welzijn is het minst geraadpleegd. De verhoudingen zijn min of meer gelijk aan de verhoudingen die naar voren kwamen bij de eerste evaluatie. In de bijlage is een overzicht opgenomen van de detailviews (indicatoren) per thema. In de bijlage staan ook indicatoren die in de betreffende periode qua naamgeving zijn gewijzigd. Deze zijn voor die analyse niet samengevoegd. Indicatoren die slechts in een deelperiode voorkwamen hebben logischerwijs een lage frequentie.

figuur 3-4 Aantal gebeurtenissen per thema

De top 10 van meest bekeken indicatoren is weergegeven in Tabel 1. Het valt op dat dit indicatoren zijn uit vrijwel alle thema's. Alleen 'zorg en welzijn' is niet vertegenwoordigd in de top 10. De meest bekeken indicator binnen dat thema (gemiddelde leeftijd overleden personen) is te vinden op plek 33.

Tabel 1 Top 10 meest bekeken indicatoren

Thema	Indicator
1. Wonen & Leefomgeving	Percentage huishoudens in corporatiewoningen
2. Demografie	Aantal naar achtergrond
3. Arbeid & Inkomen	Percentage 15 t/m 64 jarigen met inkomsten uit arbeid
4. Arbeid & Inkomen	Percentage 15 t/m 64 jarigen met bijstandsuitkering
5. Demografie	Percentage naar achtergrond
6. Demografie	Inwoners
7. Arbeid & Inkomen	Percentage huishoudens met laag inkomen
8. Onderwijs	Percentage met vroegschoolse of voorschoolse opvang
9. Onderwijs	Percentage 18 t/m 30 jarigen zonder startkwalificatie
10. Veiligheid	Aantal verdachten per 1.000 inwoners

4 Oordelen (potentiële) gebruikers

In dit hoofdstuk wordt in kwalitatieve zin ingegaan op het gebruik van de monitor. Hiervoor zijn interviews gehouden met 11 gebruikers van 10 gemeenten/organisaties/instituten:

- Al Amal Utrecht;
- Buurtcentrum De Mussen;
- Gemeente Pijnacker-Nootdorp;
- Gemeente Rotterdam (2 afzonderlijke interviews);
- Gemeente Utrecht;
- Gemeente Zaanstad;
- Pharos;
- Platform 31;
- Sociaal buurtteam Utrecht;
- Woningcorporatie Portaal.

De geïnterviewde personen kwamen uit het netwerk van KIS. Ze zijn door KIS benaderd met de vraag of ze wilden meewerken aan de evaluatie, waarna e-mailadressen zijn doorgegeven. Vervolgens is een interview met hen gehouden via teams. Er zijn ook vijf potentiële gebruikers geïnterviewd via teams:

- Gemeente Breda;
- Gemeente Eindhoven;
- Gemeente Tilburg;
- Provincie Noord-Brabant.
- Woningcorporatie Ons Huis in Apeldoorn

De betreffende personen kwamen uit het netwerk van Republiq en In.Fact.Research. Aanvullend is gesproken met BZK, SZW en KIS omdat zij ook gebruikers zijn van de monitor.

Dit hoofdstuk is opgebouwd aan de hand van de vragen 5 t/m 11 die ook in de inleiding zijn benoemd. Ze worden een voor een besproken.

4.1 Bekendheid

Vraag 5. In hoeverre zijn de (potentiële) gebruikers bekend met het instrument?

De geïnterviewde gebruikers zijn vanzelfsprekend bekend met de monitor. Die bekendheid is vooral ontstaan door het contact met KIS (pilotgemeente of via workshop). Een enkeling weet niet meer hoe men met de monitor bekend is geraakt, een ander vermoedt via google en weer een andere via de studie. Ook onder de vijf potentiële gebruikers – waarvan dus van tevoren niet bekend was dat zij de monitor kenden – waren er twee die bekend waren met de monitor. In de ene gemeente is de monitor gebruikt als inspiratie voor de eigen monitor (en wordt de KIS Wijkmonitor verder niet gebruikt) en in de andere gemeente is de monitor weliswaar bekend (via KIS), maar wordt die niet gebruikt omdat er – zo geeft de geïnterviewde aan - “in de gemeente geen beleid wordt gevoerd op herkomst”.

In het proces van het vinden van te benaderen potentiële gebruikers binnen gemeenten (er zijn er meer benaderd dan er uiteindelijk zijn geïnterviewd) is bij onze contactpersonen ook steeds nagevraagd of zijzelf bekend zijn met de monitor. Veelal werd door hen aangegeven dat dat niet het geval was en dat de monitor ook niet wordt gebruikt binnen afdelingen als data- en informatievoorziening en wijkmanagement. Indien men echt niet geïnteresseerd was in de monitor, is ook geen interview gehouden. De twee geïnterviewde potentiële gebruikers die wel bekend waren met de monitor gaven aan dat zij als persoon weliswaar bekend zijn met de monitor maar dat andere collega's binnen de organisatie dat niet zijn. Dat beeld kwam ook naar voren bij de groep gebruikers. Meerdere geïnterviewden hadden een boodschap als: “Ja ik ben er bekend mee, maar mijn collega's niet hoor”.

De bekendheid met de monitor lijkt daarmee sterker verbonden met individuele gebruikers die benaderd zijn door KIS dan met organisaties. De doorwerking in structureel gebruik binnen een organisatie is vaak beperkt. Dat komt mede ook doordat veel organisaties zelf al een monitor hebben; een 'Gemeente in Cijfers'. De KIS wijkmonitor wordt geregeld gezien als een 'gewone' wijkmonitor (zonder dat de link naar migratieachtergrond wordt gelegd) en wordt dan als overbodig gezien. Verder lijkt de bekendheid van de monitor nog steeds beperkt buiten de groep van direct door KIS benaderde gemeenten (en personen daarbinnen).

4.2 Doelen van gebruik

Vraag 6. In hoeverre, waarvoor en op welke wijze gebruiken de gebruikers het instrument?

Waarom wel of niet?

De monitor wordt in algemene zin gebruikt als een instrument dat 'de feiten' weergeeft. De monitor biedt – zo geven de geïnterviewden aan - een goede basis voor analyse, wijkaanpak en voor de beantwoording van concrete vragen. De kwantitatieve basis die

de monitor biedt, is daarbij de belangrijkste meerwaarde. De monitor wordt weinig gebruikt om beleid te maken omdat 'herkomst' nauwelijks een beleidsthema is binnen de meeste organisaties.

Genoemde doelen van gebruik zijn: als onderlegger bij presentaties, voor verdiepende analyses, bij buurtscans/buurtagenda's, bij de start van het maken van gebiedsplannen (zoals armoedeaanpak in de wijk), achtergrondinformatie voor de wethouder als de minister op bezoek komt en vragen vanuit de wijk (huisartsen, sociaal werkers). Ook worden cijfers uit de monitor weer gebruikt als bron in eigen instrumenten/monitors. Zo heeft BZK indicatoren van de KIS Wijkmonitor opgenomen in (de demoversie van) het dashboard 'zicht op wijken' dat allerlei gegevens bundelt op wijkniveau voor geheel Nederland. Dit zijn:

- Voortijdige schoolverlaters;
- Vroegschoolse of voorschoolse opvang;
- 18 t/m 30 jarigen zonder startkwalificatie;
- Hoogopgeleide 18 t/m 30 jarigen;
- Schuldsanering (per 1000 inwoners);
- Betalingsachterstand op de zorgpremie (per 1000 inwoners).

Deze indicatoren uit de KIS Wijkmonitor zijn in het dashboard opgenomen als een weergave van de totale populatie in een wijk. Er wordt geen gebruik gemaakt van uitsplitsingen naar migratieachtergrond. Ook zijn indicatoren uit de KIS Wijkmonitor benoemd als kernindicatoren van de NPLV-monitor die de ontwikkelingen in de 20 focusgebieden vanuit het NPLV volgt. Ook hierbij gaat het niet om uitsplitsingen naar migratieachtergrond maar om totalen (voor de focusgebieden) op indicatoren als:

- Arbeidsparticipatie (% van beroepsbevolking);
- Inwoners zonder startkwalificatie (% inwoners 18-30 jaar);
- Personen in schuldsanering (% inwoners).

Het type vragen dat door lokale gebruikers met de monitor wordt beantwoord, zijn vragen als: hoe staat het met uitkeringen in dit gebied? Wat zijn ontwikkelingen? Hoe groot is nu eigenlijk de doelgroep? Hoeveel Syrische statushouders wonen er in een wijk? Wat zijn de problemen van statushouders? Bij welke groep is de armoede het grootst?

De frequentie van het gebruik van de monitor ligt niet hoog onder de geïnterviewden. Het varieert van incidenteel (een keer gebruikt en daarna niet meer) tot gemiddeld enkele keren per jaar bij de vaste gebruikers. Soms – als de monitor in een project wordt gebruikt – kan de frequentie in een maand bijvoorbeeld hoog zijn, maar daarna weer

een hele tijd erg laag of nul. Een aantal gebruikers gebruikt de monitor niet meer vanwege het gehanteerde schaalniveau (CBS-wijk). Door dat schaalniveau – zo geeft men aan - sluit de monitor niet (meer) aan bij de informatiebehoefte.

Bij de thema's wordt 'demografie' door de meeste gebruikers als eerste genoemd. Daaronder valt ook de verdeling van migratieachtergrond bij de bewoners van een wijk. Verder zijn er verschillende profielen gebruikers zichtbaar. De meesten gebruiken vooral het thema 'arbeid en inkomen' maar nooit 'wonen en leefomgeving'. Maar het omgekeerde komt ook voor. En weer anderen noemen vooral zorg en onderwijs als belangrijkste thema's. Het gebruik hangt vanzelfsprekend af van de achtergrond en de doelen die een gebruiker ermee heeft. Per saldo lijkt er echter wel breed draagvlak te zijn voor de opgenomen thema's (allemaal belangrijk).

4.3 Benutting door KIS

Vraag 7. In hoeverre heeft KIS de wijkmonitor kunnen benutten voor andere onderdelen van KIS en in hoeverre is het mogelijk om de synergie met die andere onderdelen verder te versterken?

Begin en eind 2021 is vanuit KIS een presentatie over de KIS Wijkmonitor gegeven aan collega's, inclusief de bredere groep van collega's van Verwey-Jonker Instituut en Movisie. Daardoor mag ervan worden uitgegaan dat de collega's daardoor goed op de hoogte zijn. Het beeld is ook dat waar cijfers over groepen naar herkomst nodig zijn bij zowel KIS-projecten als bij andere projecten en offertes van de genoemde organisaties, de KIS Wijkmonitor goed benut wordt. Een (niet uitputtend) overzicht van projecten waarin de KIS Wijkmonitor is gebruikt:

- Project Inclusieve communicatie Arnhem;
- Project inburgering gemeente Haarlemmermeer;
- Project Weerbare gemeenten SZW-ESS en Turkse groeperingen;
- Project Diversiteit en Inclusie Provincie Gelderland;
- Visie sociaal domein Almere (2022-2023);
- Visie sociaal domein Soest (2022-2023);
- Handreiking 'hoe maak ik een buurtagenda?' (Platform31/WijkWijzer 2021);
- Experimentenprogramma verduurzaming van kwetsbare wijken (i.s.m. Platform31 & Nyenrode, meerjarig sinds 2019);
- Lopende KIS portaalprojecten Belonging en voorkomen criminaliteit en Informele schulden;
- <https://www.kis.nl/artikel/inclusieve-energietransitie-vraagt-om-lef-en-creatieve-oplossingen>;

- <https://www.kis.nl/publicatie/infographic-diversiteitsensitieve-ouderenzorg>;
- <https://www.kis.nl/video/hoer-zorg-je-voor-sociale-samenhang-superdiverse-wijken>.

Verder komt de KIS Wijkmonitor 18 keer voor bij de beantwoording van vragen in de KIS Vraagbaak.

Naar het oordeel van KIS is het lastig aan te geven of de synergie met de andere onderdelen van KIS groot is of niet. Andere onderdelen zijn soms wel en soms helemaal niet bezig met de cijfers die de KIS Wijkmonitor kan bieden. Waar het wel nodig is, zo is de indruk, wordt de monitor goed benut.

4.4 Meerwaarde

Vraag 8. In hoeverre ontleen de gebruikers meerwaarde aan het instrument?

Zoals ook bij de beantwoording van vraag 6 is aangegeven is de kwantitatieve, feitelijke basis die de monitor biedt voor gebruikers de belangrijkste meerwaarde. De meesten gebruiken de monitor op wijkniveau, maar ook gemeentelijke of zelfs landelijke cijfers worden gebruikt. Het is overigens opvallend dat wat de monitor bijzonder maakt, zo merkt een geïnterviewde op – namelijk, de uitsplitsingen op de verschillende thema's naar migratieachtergrond - niet prominent zichtbaar is in de monitor. Het dashboard start met de totale bevolking en pas via doorklikken wordt duidelijk dat er kan worden onderscheiden naar migratieachtergrond. Niet alle geïnterviewden waren er ook van op de hoogte dat de wijkmonitor specifiek gericht is op het in beeld brengen van verschillen tussen groepen met een andere migratieachtergrond. Ongeveer de helft gebruikt de monitor 'gewoon' als wijkmonitor voor basisinformatie. Dat is inclusief de weergave van de verdeling van migratieachtergronden in een wijk, wat door de meesten als belangrijke toegevoegde waarde van de monitor wordt gezien. De meerderheid van de gebruikers maakt echter geen verdere uitsplitsingen naar migratieachtergrond op de andere indicatoren. Een voorbeeld van zo'n verdere uitsplitsing is 'het aandeel zonder startkwalificatie onder bewoners van 18-30 jaar die buiten Europa zijn geboren of onder bewoners uit Syrië'.

Het is van belang op te merken dat de cijfers die de KIS Wijkmonitor biedt – en dan in het bijzonder de uitsplitsingen naar migratieachtergrond - niet eenvoudig uit een andere bron kunnen worden gehaald, zelfs niet op landelijk niveau. Slechts via de microdata van het CBS kunnen gebruikers deze cijfers genereren. Dat is echter complex. Niet iedereen heeft toegang tot de microdata en de bewerkingen vragen veel expertise. Het is bovendien tijdrovend en kostbaar voor individuele gebruikers. Daardoor zal een dergelijke route nooit de informatie 'op afroep' kunnen bieden die binnen veel organisaties gewenst wordt en die de KIS Wijkmonitor kan bieden.

4.5 Waardering

Vraag 9. Welke onderdelen van de monitor waarderen de gebruikers het meest en welke het minst (en waarom)?

De monitor bestaat uit:

- Dashboard (in meerdere lagen);
- Factsheet (download);
- Database.

Dashboard

Er is veel waardering voor het opnieuw vormgegeven dashboard op de website. Het wordt goed en overzichtelijk gevonden. Het geeft een overzicht van de thema's die de monitor te bieden heeft en werkt intuïtief (door klikken op de 'taart' wordt in het rechterscherm ingezoomd op het betreffende thema, waarna bij klikken op indicatoren een verdiepend scherm wordt geactiveerd. Deze uitgebreide faciliteiten van de monitor worden over het algemeen zeer gewaardeerd, hoewel anderen vinden dat je wel veel moet doorklikken om uit te komen waar je wilt. Maar over het algemeen wordt het dashboard helder en functioneel gevonden.

De uitsplitsingen naar migratieachtergrond lijken wat verstopt in het dashboard. Zoals hiervoor ook al aangegeven, is het daardoor niet voor iedereen duidelijk wat de monitor op dat vlak te bieden heeft. Daarbij komt dat in de naamgeving van de monitor ook niet meer wordt verwezen naar thema's als integratie of migratieachtergrond. In het animatiefilmpje wordt dit wel weer goed duidelijk gemaakt, maar daar kijkt niet iedereen direct naar.

Waar men minder waardering voor heeft bij het dashboard is dat het gemaakte keuzes niet vasthoudt. Als in een themascherm wordt gekozen voor een gemeente (zeg Amsterdam) en een vergelijkingsgemeente (zeg Rotterdam) en er vervolgens weer naar het hoofdscherm wordt teruggegaan, komt de gebruiker weer uit bij gemeente Aa en Hunze in plaats van bij Amsterdam. De vergelijkingsgemeente wordt opmerkelijk genoeg wel onthouden. Ook zijn er opmerkingen over de legenda's die men niet altijd duidelijk vindt. Zo wordt het vreemd gevonden dat een klein aandeel bewoners in corporatiewoningen als 'gunstig' wordt gewaardeerd. Meer toelichting/uitleg bij dat soort interpretaties wordt wenselijk gevonden.

De gebruikers lijken in twee groepen te kunnen worden verdeeld: de data-analist en de (bijvoorbeeld) wijkmanager. Voor de eerste groep is vaak wel duidelijk hoe cijfers en statistiek afgelezen moeten worden. Zij kunnen hier zelf een interpretatie op loslaten, al kunnen ze het oneens zijn met de waardering (gunstig of niet) die in de monitor wordt gebruikt. Voor de tweede groep is het gebruik van cijfers en statistieken veel lastiger.

Zij vragen vaker expliciete ondersteuning bij de interpretatie van wat een bepaald cijfer betekent en hoe het moet worden begrepen.

Factsheet

We hebben geen indicaties gekregen voor veelvuldig gebruik van de optie om een factsheet van een gemeente of wijk te downloaden. Men gebruikt ofwel printscreens van de tabellen en figuren van het dashboard ofwel de downloads uit de database. Van de enkeling die de factsheet wel eens had bekeken, kregen we geen positieve feedback: “heel onduidelijk met veel tekst en meer achtergrondinformatie, maar geeft verder geen beeld van de inhoud/betekenis van de cijfers”.

Database

De database wordt door de meeste gebruikers gewaardeerd en gebruikt om eigen selecties en tabellen te exporteren (naar Excel bijvoorbeeld) zodat deze in de eigen formats en instrumenten kunnen worden verwerkt. Het gebruik vraagt enige oefening, zo wordt aangegeven. Voor de meer technisch onderlegde gebruikers en gebruikers die ervaring hebben met Swing werkt de database prettig.

Er wordt nog wel opgemerkt dat het wenselijk zou zijn om meer aantallen zichtbaar te maken. De meeste indicatoren zijn nu percentages. Die kunnen gebruikers nog wel 's op het verkeerde been zetten (hoge percentages maar kleine aantallen, percentages van wat?).

4.6 Potentieel gebruik

Vraag 10. Welke onderdelen van de wijkmonitor zouden kunnen voldoen aan de behoefte van de potentiële gebruikers die het instrument op dit moment (nog) niet gebruiken?

Enkele organisaties die bekend zijn met de monitor en deze in sommige gevallen eerder wel gebruikten, doen dat nu niet meer doordat het schaalniveau niet aansluit bij waar men behoefte aan heeft. Een manier om toch iets met buurten te doen, zou dan een oplossing kunnen bieden.

De beperkingen in het gebruik van de monitor onder potentiële gebruikers lijkt niet zozeer te liggen bij de monitor zelf, maar eerder bij de eigen organisaties, de informatiebehoefte die daar is en de grote hoeveelheid monitors en cijfers waar men mee wordt geconfronteerd. Op zichzelf past de monitor goed in het streven van veel organisaties om meer datagericht te werken. Dat de monitor in zo'n organisatie dan toch niet wordt gebruikt, hangt – naast onbekendheid – samen met:

- Verkeerde schaalniveau. Vaker wil men buurtniveau of nog lager.

- Geen behoefte aan uitsplitsingen naar herkomst. Er blijft bij veel organisaties een sterke terughoudendheid met betrekking tot het gebruik van dit type gegevens in analyse en beleid vanwege de politieke gevoeligheid ervan. Een geïnterviewde vraagt zich af: “ik dacht zelfs dat dit niet meer mocht!?” Anderen zijn er beducht voor dat “de verkeerde mensen ermee aan de haal kunnen gaan” of dat de cijfers verkeerd worden gebruikt.
- De afwezigheid van de KIS Wijkmonitor in de informatiesystemen waarmee standaard wordt gewerkt. Door meer integratie kan dit worden verbeterd. Daarbij worden verschillende wegen gesuggereerd door de gebruikers:
  - integratie van een selectie van indicatoren uit bronnen als de wijkmonitor in de eigen informatiesystemen;
  - een portaal waar de KIS Wijkmonitor een plek kan krijgen en kan worden gevonden naast andere bronnen zoals Waarstaatjegemeente, Leefbaarometer, Klimaat-effectatlas, enzovoort.

4.7 Verbetering

Vraag 11. Op welke manier zou het nut, gebruikspotentieel en gebruiksgemak van de buurtmonitor verder vergroot kunnen worden?

Er worden door de geïnterviewden verschillende opties genoemd voor verbeteringen. Deels zijn die ook in de vorige evaluatie genoemd en deels bleken die bij de doorontwikkeling lastig te vervullen, zoals beschreven in hoofdstuk 2.

- Inhoudelijk:
  - uitbreiding van thema's (jeugd wordt genoemd);
  - uitbreiding indicatoren (wonen en leefomgeving is zeer beperkt gevuld);
  - uitbreiding met aantallen in plaats van alleen percentages;
  - uitbreiding met subjectieve gegevens (ervaring van discriminatie, je ergens thuis voelen, enzovoort).
- Vormgeving: werken met kaartbeelden, bijvoorbeeld om verschillen in de stad snel te kunnen zien.
- Interpretatie: meer aandacht voor de betekenis van de cijfers en waarom indicatoren als gunstig/ongunstig worden geduid.
- Functioneel: keuze voor gemeente/wijk vasthouden.
- Schaalniveau: lager schaalniveau dan CBS-wijk is vaak nodig (vooral in gemeenten met 'grote' wijken).

- Instructiefilmpje (de bestaande video geeft wel doel en algemeen gebruik van de monitor, maar biedt geen instructie voor concreet gebruik).

Daarnaast blijft de bekendheid van de monitor een beperking opleveren voor het gebruik. Er worden door de geïnterviewden verschillende suggesties gedaan om hier nog een slag in te slaan:

- Vergroten van de vindbaarheid (meer prominent aanwezig op websites, waaronder die van KIS zelf; links naar de KIS Wijkmonitor op datasites die meer worden gebruikt zoals 'Waarstaatjegemeente' en straks vermoedelijk: 'zicht op wijken').
- Opnemen van de KIS Wijkmonitor in studies (sociale geografie of maatschappelijk werk), en opleiding/workshops voor professionals die gericht zijn op wijkbeleid.
- Meer bekendheid aan instrument geven via koepelorganisaties als Aedes, VSO of VNG zodat gebruikers niet individueel hoeven te worden benaderd, maar als groep met het instrument in aanraking komen.
- Blijven herhalen van de landelijke agendering van het onderwerp (inclusief verwijzing naar de monitor).

5 Positionering

In dit hoofdstuk gaan we in op de laatste twee vragen van dit onderzoek:

- 12) *Wat zijn de mogelijkheden voor:*
- a) *Kostenbesparing m.b.t. analyses en hosting?*
  - b) *Positionering van de monitor elders?*
  - c) *Het benutten van de KIS Wijkmonitor t.b.v. de monitoring van de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid.*
- 13) *In hoeverre hebben de positionering van de monitor bij KIS en/of de activiteiten die KIS uitgevoerd heeft, bijgedragen aan een grotere toegankelijkheid, naamsbekendheid en benutting van de monitor?*

5.1 Kosten

De kosten buiten KIS voor de monitor kunnen ruwweg worden verdeeld in de kosten voor updates en de kosten voor hosting. ABF is hierbij de uitvoerende partij. Zij verzorgden tot 2023 jaarlijks een update van de indicatoren en verzorgen de hosting via Swing. De kosten in 2021 en 2022 waren volgens opgave van KIS (afgerond):

	2021	2022
Update	€ 18.000	€ 19.000
Swing Licentie	€ 23.000	€ 25.000
totaal	€ 41.000	€ 44.000

Als in een jaar geen onderhoud wordt gepleegd (dat wil zeggen dat de beheeromgeving niet gebruikt wordt en er ook geen servercapaciteit en ondersteuning nodig is voor het beheer) vallen de licentiekosten € 5.000 lager uit. Dit is voor 2023 met ABF afgesproken. Ook is geen update voorzien in 2023. Een optie om structureel kosten te besparen, is om niet jaarlijks maar bijvoorbeeld tweejaarlijks te actualiseren. Dat is op zichzelf geen ongebruikelijke update-frequentie voor monitors, al zullen gebruikers dat ongetwijfeld betreuren. Of de licentiekosten structureel lager kunnen, is aan opdrachtgever en opdrachtnemer. ABF geeft aan dat het een optie is om de licentie breder in te zetten. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om vier afzonderlijke dashboards te maken binnen één licentie. Daarmee dalen de kosten per dashboard. Hieraan moet dan wel behoefte zijn bij KIS en/of VJI.

Het onderbrengen van de monitor bij een andere uitvoerende partij dan ABF zal op korte termijn geen besparing opleveren, maar juist tot meerkosten leiden. De reden daarvoor is dat de nieuwe partij ook nieuwe procedures zal moeten ontwikkelen om de indicatoren te verwerken. Die kosten zijn in de huidige situatie relatief laag omdat de uitvoerende partij dit sterk heeft geautomatiseerd. Daarnaast zal de monitor, inclusief

dashboard, in technische zin opnieuw moeten worden ontwikkeld. Het huidige systeem is gebaseerd op Swing. Dat is een systeem van de huidige uitvoerende partij en kan dus door derden niet zonder licentiekosten worden gebruikt.

De informatie uit de KIS Wijkmonitor zou door ABF ook kunnen worden toegevoegd aan de monitors van gemeentelijke klanten. Via een bijdrage die daarvoor zou kunnen worden gevraagd kan dan weer een deel van de kosten worden gedekt. Of dan alsnog de verantwoordelijkheid voor de monitor bij KIS zou kunnen liggen of bij een andere partij die hierin risico zou willen nemen (de uitvoerende partij bijvoorbeeld) kan nader worden onderzocht.

5.2 Aansturing

De mogelijkheden om de monitor qua aansturing bij een andere partij dan KIS te plaatsen – die dan ook voor de financiering van de monitor verantwoordelijk is - zijn beperkt. De monitor is erg specialistisch door de uitsplitsing naar migratieachtergrond en past vanuit de aard en opzet juist bijzonder goed bij KIS. Er is geen logische andere partij die de monitor in deze vorm zal willen overnemen. Zo worden in het dashboard ‘zicht op wijken’ en bij de monitoring van de focusgebieden vanuit het NPLV wel indicatoren uit de KIS Wijkmonitor gebruikt, maar juist geen indicatoren die iets met verschillen tussen groepen met een andere migratieachtergrond te maken hebben. BZK heeft daarmee wel een belang bij (delen van) de KIS Wijkmonitor, maar niet bij het geheel van de monitor. De indicatoren die BZK overneemt vanuit de KIS Wijkmonitor kunnen ook relatief eenvoudig via CBS worden verzameld. Verder werken de monitors van BZK waarin de indicatoren uit de KIS Wijkmonitor zijn opgenomen niet met Swing. Daardoor is integratie minder eenvoudig.

Het gebruik van de KIS Wijkmonitor voor de monitoring van de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid van SZW lijkt niet direct voor de hand te liggen. De informatiebehoefte vanuit de Agenda (zie bijlage 2 voor een uitgebreidere analyse van de mogelijkheden voor monitoring van de Agenda met bestaande bronnen) sluit slechts voor een klein deel aan bij wat de KIS Wijkmonitor te bieden heeft. De Agenda lijkt gebaat bij informatie op een ander schaalniveau dan dat van alle wijken in Nederland (ofwel landelijk, ofwel de focusgebieden van BZK waarbij men lijkt te willen aansluiten). De Agenda richt zich ook niet (uitsluitend) op verschillen in herkomstgroepen. De superdiversiteit van de samenleving die in de Agenda wordt benoemd is breder gedefinieerd dan verschillen in migratieachtergrond. De KIS Wijkmonitor dekt daardoor niet het gehele spectrum van waar de Agenda zich op richt. En tot slot gaat de gedachtevorming vanuit de Agenda ook eerder uit naar meer ‘zachte’ indicatoren waarop men zou willen monitoren dan de ‘harde’ indicatoren van de KIS Wijkmonitor. Het gaat dan bijvoorbeeld om indicatoren die iets zeggen over:

- Ervaring discriminatie/uitsluiting;

- Thuis voelen in de wijk/Nederland;
- Sociale cohesie in de wijk.

De KIS Wijkmonitor kan aan die informatiebehoefte – zonder flinke aanpassingen – niet tegemoet komen. Wat de KIS Wijkmonitor wel kan bieden is – zoals de monitor ook meestal wordt gebruikt – een onderlegger die de situatie in een specifieke wijk in objectieve zin kan beschrijven (wie wonen er en hoe gaat het met hun inkomen, opleiding en werk bijvoorbeeld). Alleen door hier subjectieve indicatoren mee te verbinden, kan een deel van de lessen worden geleerd die vanuit de Agenda worden gezocht.

5.3 Positionering bij KIS

De positionering bij KIS heeft veel positieve effecten gehad. Allereerst levert de positionering bij het Kennisplatform alleen al vanwege de naam ‘Inclusie en Samenleving’ legitimiteit aan de monitor. Dat is belangrijk omdat uitsplitsingen naar migratieachtergrond nog steeds vraagtekens oproepen vanwege de politieke gevoeligheid ervan. Ten tweede is de monitor onder verantwoordelijkheid van KIS sterk verbeterd qua uiterlijk en functionaliteit. Er zijn duidelijk minder opmerkingen over de werking van de monitor dan bij de eerste evaluatie. De bekendheid van de monitor is ook verbeterd vergeleken met de eerste evaluatie. KIS heeft hier veel inspanningen op gepleegd en die hebben, zo lijkt het, wel effect gehad, al blijft er ook te wensen over. Zo constateren we regelmatig een beperkte doorwerking in de organisatie van de geïnterviewde gebruikers en lijkt er slechts in beperkte mate een algemene, bredere bekendheid te zijn ontstaan (buiten de door KIS benaderde partijen). Niettemin, bij de eerste evaluatie was het echt een uitzondering als iemand ooit wel ‘s van de monitor had gehoord. Nu is er toch wel degelijk een groep gebruikers van de monitor. Een aantal daarvan gebruikt de monitor regelmatig (een paar keer per jaar).

Bij de doorontwikkeling is – al dan niet noodgedwongen - een aantal keuzes gemaakt die het algemene gebruik van de monitor beperken. De eerste is het schaalniveau. Een andere oplossing dan alleen vasthouden aan óf CBS buurt- óf wijkniveau had het gebruik vermoedelijk kunnen vergroten. Er had bijvoorbeeld kunnen worden gedacht aan een schaalniveau dat onafhankelijk is van de definities van CBS-buurt- en -wijken of van een variabel schaalniveau dat aansluit bij de omvang van de buurten en wijken in een gemeente. Nu zijn gebruikers afgehaakt omdat de monitor niet op het gewenste schaalniveau werkt. Een tweede keuze is het niet opnemen van meer subjectieve indicatoren. Aan dat type indicatoren is veel behoefte. Dergelijke indicatoren kunnen op dit schaalniveau niet rechtstreeks aan enquêtes worden ontleend, maar er zijn wel degelijk mogelijkheden om hier via bijvoorbeeld modelmatige weg oplossingen voor te verzinnen. Dat daar dan ook andere keuzes mee samenhangen – zoals het profiel van de monitor dat nu eenduidig ‘hard’ is – is duidelijk.

6 Conclusies en aanbevelingen

Doorontwikkeling

De Buurtmonitor Integratie is de afgelopen jaren doorontwikkeld tot de KIS Wijkmonitor. Daarbij is er veel in positieve zin veranderd aan de vormgeving. Ook de nieuwe categorisering van migratieachtergronden is een duidelijke verbetering. Verder heeft de monitor minder last van ontbrekende waarden doordat van buurt- naar wijkniveau is overgegaan. Er is weinig veranderd aan de indicatoren in de monitor. Verder worden lokale gebruikers nog steeds weinig handvatten geboden voor duiding van de uitkomsten. Het instrument beschrijft 'de feiten': hoe het gaat met de bewoners - al dan niet onderscheiden naar verschillende migratieachtergronden - in wijken en gemeenten op terreinen zoals werk en inkomen, onderwijs, wonen en zorg.

Van SZW naar KIS

Voorafgaand aan de doorontwikkeling in 2021 is de verantwoordelijkheid voor het instrument in 2020 verlegd van SZW naar KIS. KIS heeft die rol voortvarend opgepakt en zowel de doorontwikkeling van de monitor begeleid als gewerkt aan een grotere bekendheid van het instrument. De monitor lijkt goed bij KIS te passen. De positionering bij KIS levert de monitor legitimiteit, wat wenselijk is gezien het politiek gevoelige onderwerp. De monitor levert KIS ook voordelen op. Zo wordt de monitor door KIS gebruikt bij de beantwoording van vragen in de KIS-vraagbaak en toegepast in concrete projecten. De publicatie van de landelijke 'factsheet' heeft verder ook gezorgd voor de nodige media-aandacht voor de monitor en voor KIS.

Ontwikkeling in gebruik

Tijdens de periode van doorontwikkeling in 2021 waarin KIS de monitor nadrukkelijk onder de aandacht heeft gebracht bij verschillende gemeenten is het gebruik van de monitor flink toegenomen ten opzichte van de periode ervoor. Na afronding van de doorontwikkeling en nadat de publiciteit rond de landelijke 'factsheet' begin 2022 was geluwd, viel het gebruik terug. Eind 2022, begin 2023 is het niveau van gebruik weer wat toegenomen tot circa 50 gebruikers per dag. Dat is vergelijkbaar met het niveau in 2020. Er is dus geen structurele toename geweest in gebruik als gevolg van de doorontwikkeling en de inspanningen om de monitor meer bekendheid te geven. De bekendheid van de monitor lijkt te veel te zijn 'blijven hangen' bij individuele personen die zijn benaderd en lijkt vooralsnog weinig verankerd in hun organisaties of verbreed naar andere gemeenten.

Doel van gebruik

De monitor wordt – wanneer deze wordt gebruikt - door lokale actoren vooral gebruikt om snel ‘de feiten’ over wat er speelt in een wijk in beeld te krijgen. Dit is vaak incidenteel gebruik naar aanleiding van een concrete vraag. Ook landelijk wordt de monitor op dezelfde manier gebruikt door SZW. Echt structureel gebruik van de monitor, bijvoorbeeld in de gemeentelijke beleidsontwikkeling, is beperkt. Verder wordt de monitor door BZK gebruikt om indicatoren aan te ontleen voor de eigen monitoring. Daarbij wordt het onderscheid naar migratieachtergrond – de kern van de KIS Wijkmonitor en wat het instrument uniek maakt – niet gebruikt. Dat geldt ook geregeld bij het gebruik op lokaal niveau. Vaak (bij ongeveer de helft van de geïnterviewde gebruikers) wordt de KIS Wijkmonitor vooral als gewone wijkmonitor gebruikt zonder binnen thema’s te differentiëren naar migratieachtergronden. De belangrijkste reden daarvoor is dat er bij veel organisaties nog steeds een sterke terughoudendheid is om dit type gegevens te gebruiken in analyse en beleid vanwege de politieke gevoeligheid ervan.

Uniek, maar nog steeds weinig bekend en weinig gebruikt

De KIS Wijkmonitor is al met al een monitor met unieke informatie. Die informatie kan ook niet eenvoudig ergens anders worden gevonden.. Het gebruik op lokaal niveau is niet groot, wat samenhangt met een beperkte algemene bekendheid. De behoefte onder lokale partijen aan de informatie die de monitor biedt, lijkt al met al niet groot. De belangrijkste redenen daarvoor zijn:

- Het schaalniveau dat niet altijd goed aansluit bij de lokale behoefte;
- De afwezigheid van migratieachtergrond als basis voor het (wijken)beleid;
- Het ontbreken van meer subjectieve informatie zoals sociale samenhang, ervaring van discriminatie of je ergens thuis voelen.

Mogelijkheden voor vergroting van gebruik

Er lijken wel mogelijkheden te zijn om gebruik van de monitor verder te stimuleren. Dat vraagt echter – gezien bovenstaande redenen voor het geringe gebruik - een meer fundamentele herijking dan een doorontwikkeling. Het toevoegen van meer subjectieve informatie bijvoorbeeld vraagt om een andere benadering dan die nu centraal staat in de monitor. Het zal de monitor tegelijkertijd wel relevant(er) kunnen maken voor lokale partijen, maar ook voor de monitoring van de Agenda ‘Veerkracht en Weerbaarheid’. Om gebruik te verbreden zal er verder structureel de publiciteit moeten worden gezocht, bijvoorbeeld in een jaarlijkse agenderende rapportage. Daarop aanhakend kan vervolgens, bijvoorbeeld in webinars voor lokale gebruikers, de lokale vertaling ervan met gebruik van de monitor onder de aandacht worden gebracht.

Positionering

Het lijkt niet voor de hand te liggen om de monitor elders te positioneren dan bij KIS. De monitor past inhoudelijk goed bij KIS en KIS heeft voordeel van het gebruik van de monitor. Of dat belang voldoende groot is om de monitor zonder aanvullende middelen te continueren is de vraag. Enige kostenreductie lijkt mogelijk, bijvoorbeeld door de frequentie van updates te verminderen (wat wel weer de aantrekkelijkheid doet afnemen) of wellicht door een reductie van de licentiekosten. Op korte termijn zal een verandering van de uitvoering (updates en hosting) van de monitor geen kostenreductie kunnen opleveren, maar eerder tot meerkosten leiden.

Bijlage: Detailviews per thema

Thema	Label	Totaal gebeurtenissen	Unieke gebeurtenissen
Demografie	Aantal naar achtergrond	214	171
	Percentage naar achtergrond	179	140
	Inwoners	145	115
	Inwoners met een migratieachtergrond (gedetailleerd)	118	71
	Percentage 1e generatie personen die minder dan 5 jaar in Nederland wonen	82	73
	Inwoners naar achtergrond	79	60
	Migratieachtergrond	73	66
	Percentage per leeftijdscategorie, 65 jaar en ouder	66	46
	Percentage per leeftijdscategorie, 4 t/m 12 jaar	62	29
	Percentage per leeftijdscategorie, 0 t/m 3 jaar	61	24
	Aantal inwoners naar achtergrond	60	49
	Percentage met migratieachtergrond	56	43
	Percentage per leeftijdscategorie, 18 t/m 26 jaar	45	35
	Leeftijd geen migratieachtergrond	41	32
	Percentage per leeftijdscategorie, 13 t/m 17 jaar	34	18
	Percentage per leeftijdscategorie, 27 t/m 64 jaar	34	20
	Leeftijd niet-westerse migratieachtergrond	22	15
	Percentage 1e generatie personen die tenminste 5 jaar in Nederland wonen	8	7
	1e en 2e generatie met een westerse migratieachtergrond	5	5
	Aantal inwoners - Totaal	4	4
	Leeftijd westerse migratieachtergrond	4	4
1e en 2e generatie met een niet-westerse achtergrond	3	3	
(Migratie)achtergrond	1	1	
Inwoners naar migratieachtergrond	1	1	

Thema	Label	Totaal gebeurtenissen	Unieke gebeurtenissen
Arbeid & Inkommen	Percentage 15 t/m 64 jarigen met inkomsten uit arbeid	208	146
	Percentage 15 t/m 64 jarigen met bijstandsuitkering	201	150
	Percentage huishoudens met laag inkomen	138	111
	Aantal met betalingsachterstand op de zorgpremie	94	81
	Percentage 15 t/m 64 jarigen niet-werkende werkzoekenden	105	66
	Aantal met schuldsanering	66	52
	15 t/m 64 jarigen met bijstandsuitkering	32	25
	15 t/m 64 jarigen met inkomsten uit arbeid	28	20
	Huishoudens met laag inkomen	20	19
	15 t/m 64 jarigen werkzoekenden	12	10
	Percentage 15 t/m 64 jarigen niet-werkende werkzoekende	12	6
Wonen & Leefomgeving	Percentage huishoudens in corporatiewoningen	231	168
	Segregatie-index (personen met een niet-westerse migratieachtergrond)	42	39
	Segregatie-index (personen met herkomst buiten Europa)	15	12
	Segregatie-index (niet-westerse migratieachtergrond)	72	55
Onderwijs	Percentage met vroegschoolse of voor-schoolse opvang	124	100
	Percentage 18 t/m 30 jarigen zonder startkwalificatie	121	100
	Percentage 18 t/m 30 jarigen met startkwalificatie	114	85
	Percentage hoogopgeleide 18 t/m 30 jarigen	108	75
	Percentage voortijdige schoolverlaters	92	73
	Gemiddelde CITO-toetsscore	90	75
	Vroeg- of voorschoolse opvang	1	1
Veiligheid	Aantal verdachten per 1.000 inwoners	120	90
	Aantal veroordeelden per 1.000 inwoners	60	43
	Aantal 13-17 jarigen met verwijzing naar bureau HALT per 1.000 inwoners	48	37

Thema	Label	Totaal gebeurtenissen	Unieke gebeurtenissen
	Verwijzing naar bureau HALT 13-17-jarigen per 1.000 inwoners	12	10
	Verdachten per 1.000 inwoners	6	5
Zorg & Welzijn	Gemiddelde leeftijd overleden personen	39	36
	Percentage gespecialiseerde GGZ	37	26
	Percentage personen met vergoeding generalistische basis GGZ	35	28
	Percentage personen met vergoeding gespecialiseerde GGZ	24	23
	Percentage basis GGZ	21	15
	Percentage generalistische basis GGZ	7	5

Tabel 2: Detailviews per thema (februari 2021 - februari 2023)

Bijlage: Monitoring Veerkracht en Weerbaarheid

In deze bijlage verkennen we de informatiebehoefte die vanuit de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid kan worden geformuleerd en die de basis zou kunnen vormen voor een monitoringprogramma van de Agenda. Daarbij wordt - aan het einde van deze bijlage - ingegaan op de manier waarop de KIS Wijkmonitor daar een rol in zou kunnen spelen. De verkenning wordt gebaseerd op ons ter beschikking gestelde documenten², aanvullende openbare bronnen en een interview met betrokkenen bij de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid. Om de informatiebehoefte voor monitoring te identificeren, wordt verkend welke concrete doelen er vanuit de Agenda worden benoemd en hoe die meetbaar zouden kunnen worden gemaakt voor monitoring. We beperken ons daarbij tot inhoudelijke doelen. Procesdoelen vallen buiten het perspectief van deze bijlage.

Aanleiding

Het ministerie van SZW heeft de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid opgesteld. De aanleiding is de constatering dat er in Nederland maatschappelijke ontwikkelingen en fenomenen zijn die de vrijheid van mensen onder druk zetten en die de potentie hebben om de sociale stabiliteit van de superdiverse samenleving aan te tasten. Het SCP-rapport *Gevestigd, maar niet thuis*³ bevestigt dit. Het laat een discrepantie zien tussen een hoge mate van participatie van in het bijzonder de tweede generatie bewoners met een migratieachtergrond en een relatief sterk gevoel van uitsluiting (discriminatie en gebrek aan ervaren representatie en institutioneel vertrouwen) van diezelfde groep. Dit soort ontwikkelingen kunnen de sociale stabiliteit kunnen aantasten, waardoor inzet op veerkracht en weerbaarheid nodig is. De Agenda beperkt zich niet tot de problematiek van bewoners met een migratieachtergrond, getuige de opsomming in het Programmaplan van maatschappelijke fenomenen die om veerkracht en weerbaarheid vragen:

- De beperking van individuele vrijheden in gesloten gemeenschappen;
- Racisme en discriminatie naar herkomst, etniciteit en religie;
- Radicalisering en extremisme (jihadisme, anti-overheid, rechts-extremisme);
- Ongewenste polarisatie (horizontaal tussen groepen onderling en verticaal tussen bevolkingsgroepen en overheid);

---

² Programmaplan Veerkracht en Weerbaarheid (versie 17-10-2022), Kamerbrief Veerkracht en Weerbaarheid, geconsolideerd (versie 03-03-2023).

³ SCP (2022), *Gevestigd, maar niet thuis*; eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten (sim2020).

- Maatschappelijke onrust (voor zover het samengaat met het overtreden van de wet, het inperken van de vrijheden van andere burgers of het ondermijnen van instituties);
- Onwenselijk diasporabeleid (bindings- en identiteitsvraagstukken in relatie tot het Nederlandschap, beïnvloeding vanuit buitenland);
- Jongeren in aanraking met ondermijnende criminaliteit (vanuit idee van (te) weinig perspectief of gevoel niet te zijn aangehaakt bij de sociaaleconomische vooruitgang).

Doel

Het doel van de Agenda is om gemeenten, professionals en maatschappelijke organisaties meer kennis en instrumenten in handen te geven waarmee zij de veerkracht en weerbaarheid van individuen en groepen in de samenleving kunnen vergroten ten behoeve van de sociale stabiliteit in Nederland (primaire preventie). De focus wordt daarbij gelegd bij het versterken van zogenaamde beschermende factoren die een buffer kunnen vormen tegen risicofactoren. Voorbeelden die worden gegeven van beschermende factoren op individueel niveau zijn: 'positieve identiteitsontwikkeling', 'zelfbeschikking', 'kritisch kunnen nadenken en multiperspectiviteit', 'digitale weerbaarheid', 'democratisch burgerschap' en 'gezonde emotieregulatie'. Op gemeenschapsniveau gaat het om factoren als 'sociale inclusie' en 'ondersteunende gezinsstructuren'. En maatschappelijk gezien zijn voorbeelden van beschermende factoren 'ontmoeting tussen individuen en gemeenschappen' en 'ambtelijk en bestuurlijk vakmanschap'.

Gebiedsgericht werken

De Agenda wil vooral inzetten op vatbare of kwetsbare omgevingen in plaats van op groepen bewoners. De reden daarvoor is dat doelgroepen slecht af te bakenen zijn aan de hand van risicofactoren en beschermende factoren en dit bovendien stigmatiserend kan werken. Bij een gebiedsgerichte benadering is dat minder het geval omdat dan niet direct aan bevolkingsgroepen wordt gerefereerd. Vatbare omgevingen zijn bijvoorbeeld wijken waar veel segregatie merkbaar is, waar veel spanningen zijn tussen bevolkingsgroepen (polarisatie) en tussen bevolkingsgroepen en de overheid, waar sociaaleconomisch weinig perspectief is of waar men zich geen onderdeel van de brede samenleving voelt.⁴ De afbakening van de specifieke gebieden in het programma wordt belegd bij gemeenten die deelnemen omdat zij – zo wordt gesteld - vaak het beste zicht hebben op de lokale uitdagingen. Voor een deel wordt aangehaakt bij de 20 focusgebieden van het NPLV.

---

⁴ RadarAdvies (2022), *Vatbare individuen en vatbare omgevingen*, Amsterdam.

Uitvoering

De Agenda kent vier sporen:

***Spoor 1. Versterken van kennis en expertise;** dit betreft onderzoek (o.a. naar de werking van beschermende factoren in hun context) en kennisdeling.*

***Spoor 2. (Verder) ontwikkelen interventies;** inventarisatie en evaluatie van bestaande interventies om beschermende factoren te versterken en stimulering van ontwikkeling van nieuwe interventies.*

***Spoor 3. Versterken samenwerking;** van gemeenten, professionals, maatschappelijke organisaties en andere departementen, waarbij in het bijzonder ook de verbinding tussen het sociaal domein en het veiligheidsdomein (NPLV) wordt gelegd. Een deel van de Agenda richt zich dan ook op de focusgebieden van het NPLV.*

***Spoor 4. Gerichte beleidsontwikkeling;** aandacht voor de wisselwerking tussen beleid en praktijk en de vertaling van sporen 1 en 2 naar beleid.*

Monitoring van Veerkracht en Weerbaarheid

In Spoor 4 wordt aangekondigd dat wordt onderzocht of het mogelijk is om een landelijke veerkracht- en weerbaarheidsmonitor te ontwikkelen om te meten hoe maatschappelijke veerkracht zich over langere tijd ontwikkelt. Om na te gaan wat daarin mogelijk is, is het goed om allereerst de begrippen veerkracht (en weerbaarheid) nader te bekijken. In de Agenda worden ze als volgt gedefinieerd:

- **Veerkracht:** dat wat inwoners in staat stelt om lastige omstandigheden het hoofd te bieden én deze tegemoet te treden, zodat zij hiervan kunnen leren, zelfvertrouwen ontwikkelen en hun weg in de samenleving vinden.
- **Weerbaarheid:** het vermogen van inwoners om weerstand te bieden aan risicovolle ervaringen, en bij stress en tegenslag, evenwichtig en stabiel te blijven.

Veerkracht en weerbaarheid niet direct meetbaar

De begrippen veerkracht en weerbaarheid liggen in elkaars verlengde. Uit de definiëringen wordt duidelijk dat veerkracht en weerbaarheid geen enkelvoudige fenomenen zijn. Daarnaast zijn het ook begrippen die lastig direct kunnen worden gemeten. Immers, hoe veerkrachtig of weerbaar een persoon is, is iets wat 'blijkt'. Je kunt het eigenlijk alleen vaststellen als iemand te maken krijgt met bijvoorbeeld een van de maatschappelijke fenomenen die hiervoor zijn benoemd (lastige omstandigheden of risicovolle ervaringen). Dan kan worden gezien hoe de persoon ermee omgaat en in hoeverre die er weerstand aan biedt of veerkracht toont. Het is niet iets wat je zonder meer kunt afmeten aan iemands schoolprestatie of inkomen. Een laag inkomen en een praktische opleiding vormen wel risicofactoren zo geeft het eerder genoemde onderzoek van RadarAdvies aan,

maar juist binnen die groepen met een hoger risico gaat het erom veerkracht en weerbaarheid te versterken. Of iemand weerstand weet te bieden aan risicovolle omstandigheden is ook niet iets wat je zonder veel uitleg kunt vragen: “Heeft u veerkracht?” Het is wel iets wat je bijvoorbeeld zou kunnen afmeten aan crimineel gedrag. Als een jeugdige zich heeft ingelaten met drugscriminaliteit dan heeft die blijkbaar onvoldoende weerstand kunnen bieden aan de verleidingen of dwang die er op hem of haar is uitgeoefend.

Metten van beschermende factoren

In de definiëringen van veerkracht en weerbaarheid wordt de nadruk niet gelegd op de begrippen zelf maar op de factoren die inwoners in staat stellen om lastige omstandigheden het hoofd te bieden en die helpen om weerstand te bieden aan risicovolle ervaringen. Zo omschreven valt het begrip veerkracht nagenoeg samen met de beschermende factoren die hiervoor zijn benoemd. Hoe meer individuen, gemeenschappen of de maatschappij voorzien zijn van beschermende factoren, hoe beter zij in staat zijn om lastige omstandigheden het hoofd te bieden, zo is de beleidstheorie. In die zin kan het nuttig zijn om in de monitor de ontwikkeling van beschermende factoren bij individuen, gemeenschappen of in de maatschappij als geheel te meten.

Het direct meten van beschermende factoren met enkelvoudige kwantitatieve indicatoren uit registraties is niet eenvoudig. Voor de meeste van de hiervoor genoemde voorbeelden van beschermende factoren dienen zich niet direct duidelijke opties aan. Een uitzondering is wellicht een indicator als de opkomst bij verkiezingen (bron: Kiesraad) als indicator van democratisch burgerschap. Een aantal meer ‘zachte’ indicatoren kan mogelijk worden ontleend aan grootschalige enquêtes.⁵

De eerste optie daarvoor is de Gezondheidsmonitor (GM). Er is een Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen en een Gezondheidsmonitor Jeugd. Een versie voor jong volwassenen is in ontwikkeling. De enquêtes worden vierjaarlijks uitgezet vanuit een samenwerking van GGD, RIVM en CBS. Het gaat om grote steekproeven. In 2022 had de Gezondheidsmonitor Volwassenen bijna 365.000 respondenten en de Gezondheidsmonitor Jeugd bijna 167.000. In de monitor zijn onder meer vragen opgenomen over hoe goed iemand kan omgaan met moeilijke situaties en in hoeverre iemand steun ervaart van de omgeving en familie. In de Gezondheidsmonitor is ook aandacht voor welbevinden en de mate waarin mensen stress ervaren. Die leveren mogelijk inzichten in emotieregulatie. In tabel 3 wordt een overzicht gegeven van opties die mogelijk lijken.

---

⁵ We richten ons hierbij primair op grootschalige enquêtes omdat die de mogelijkheid bieden uit te splitsen naar subgroepen (zoals inkomen, leeftijd of migratieachtergrond) en omdat die bruikbaar zijn om via modellering op lagere schaalniveaus informatie te genereren.

Ook vanuit de Veiligheidsmonitor (VM) lijken er aanknopingspunten te zijn voor het meten van beschermende factoren. De VM is een onderzoek dat tweejaarlijks wordt gehouden in opdracht van CBS en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het heeft minimaal 65.000 respondenten. Door lokale oversampling is het aantal per meetjaar in de praktijk hoger (173.000 in 2021 bijvoorbeeld).

De antwoorden op de volgende stellingen in de Veiligheidsmonitor kunnen inzicht geven in beschermende factoren als positieve identiteit, zelfbeschikking en kritisch kunnen nadenken (onderdeel 'respectloos gedrag' in de vragenlijst):

- Ik ben iemand die zich makkelijk uit lastige situaties redt.
- Ik ben goed in staat mijn grenzen aan anderen duidelijk te maken.
- Ik vind het moeilijk om 'nee' te zeggen als anderen vragen iets te doen wat ik liever niet doe.
- Ik ben iemand die zich in het algemeen snel angstig voelt.
- Ik durf onbekenden aan te spreken op onwenselijk gedrag.

Ook wordt in de Veiligheidsmonitor vrij veel aandacht besteed aan online criminaliteit en pesten. De mate waarin mensen daar slachtoffer van zijn, zegt iets over hun digitale weerbaarheid. Voor de meer maatschappelijke beschermende factoren lijken vragenlijsten minder aanknopingspunten te bieden en zal vermoedelijk een eigen enquêtering of een andere meetmethode moeten worden ontwikkeld als men er de ontwikkeling van wil volgen. Dat geldt ook voor (aspecten van) beschermende factoren die mogelijk onvoldoende worden belicht vanuit genoemde onderzoeken.

tabel 3 Opties voor meting beschermende factoren vanuit registraties/grootschalige enquêtes

Beschermende factoren	Operationalisering/indicator	Bron
positieve identiteitsontwikkeling	reactie respectloos gedrag	VM
zelfbeschikking	reactie respectloos gedrag	VM
kritisch kunnen nadenken en multiperspectiviteit	reactie respectloos gedrag	VM
met tegenslagen kunnen omgaan	omgaan met moeilijke situaties	GM
digitale weerbaarheid	slachtofferschap online criminaliteit, pesten en stalking	VM
democratisch burgerschap	opkomst bij verkiezingen	Kiesraad
gezonde emotieregulatie	Stress en welbevinden	GM
sociale inclusie	ervaren steun vanuit de omgeving,	GM
ondersteunende gezinsstructuren	ervaren steun vanuit familie	GM
ontmoeting tussen individuen en gemeenschappen	?	
ambtelijk en bestuurlijk vakmanschap	?	

Meting van de resultante van veerkracht

Naast de directe monitoring van beschermende factoren is het mogelijk om te kijken naar de resultante(n) van veerkracht. Dat zijn strikt genomen de (ontwikkelingen in de) eerder benoemde maatschappelijke fenomenen die veerkracht en weerbaarheid nodig maken. Door het versterken van veerkracht en weerbaarheid wordt immers beoogd om die maatschappelijke fenomenen (zoals polarisatie, discriminatie, maatschappelijke onrust, criminaliteit en radicalisering) te verminderen. Dat is de uiteindelijk gewenste 'outcome'. Die kan (deels) worden gemeten. Maar, als er veranderingen worden gemeten – bijvoorbeeld in het voorkomen van discriminatie – kunnen die niet zonder meer worden toegeschreven veranderingen in veerkracht en weerbaarheid. Er kunnen vanzelfsprekend ook andere oorzaken voor zijn die buiten de doelen van de Agenda liggen.

De mate waarin jongeren verdacht worden van drugscriminaliteit is een voorbeeld van een meetbare resultante. Bij toenemende veerkracht zou er een afnemend aandeel jongeren in de drugscriminaliteit worden verwacht (gesteld dat de andere risicofactoren en beschermende factoren vergelijkbaar blijven). Dit wordt gemeten in het dashboard 'zicht op ondermijning' dat is geïnitieerd door het ministerie van BZK. Ook een indicator uit de KIS Wijkmonitor 'het aantal 13-17 jarigen met verwijzing naar bureau HALT per 1.000 inwoners' kan hierbij nuttig zijn. Andere, relevante maar meer subjectieve en algemene indicatoren zijn de ervaring van discriminatie/uitsluiting, of iemand zich thuis voelt in de wijk/Nederland, het vertrouwen dat een persoon heeft in de overheid en in de medebuurtbewoners of de sociale cohesie die men ervaart.

Dit type gegevens (de maatschappelijke fenomenen waarvan het voorkomen onder meer via weerbaarheid en veerkracht wordt beïnvloed) kan voor een landelijk beeld deels worden ontleend aan de Veiligheidsmonitor. Hierin zijn namelijk ook vragen opgenomen over:

- Discriminatie (inclusief grond, manier en situatie);
- Oordeel over functioneren gemeente en politie;
- Sociale cohesie.

Aansluiting bij gebiedsgericht werken

De hiervoor genoemde indicatoren die uit de grootschalige enquêtes (VM en GM) kunnen worden afgeleid zijn vooral geschikt om een landelijk beeld van de ontwikkelingen in de tijd te kunnen maken. Als de monitoring wil aansluiten bij gebiedsgericht werken zijn slechts de gegevens uit registraties direct bruikbaar (zoals de opkomst bij verkiezingen en het aandeel jeugdige verdachten van drugscriminaliteit). Voor de meer subjectieve indicatoren zoals de ervaring van discriminatie en sociale cohesie is dat niet direct mogelijk.

Daar zijn ruwweg twee wegen voor beschikbaar:

1. Lokaal onderzoek
2. Modellerings

Met lokaal onderzoek kunnen zowel kwalitatief als kwantitatief relevante inzichten worden opgehaald. Het ligt voor de hand dat dit binnen de activiteiten die vanuit de Sporen 1 en 2 worden ingezet ook een plek zal krijgen in de Agenda. Dat valt evenwel buiten de scope van deze bijlage omdat die zich richt op de mogelijkheden voor 'een landelijke veerkracht- en weerbaarheidsmonitor om te meten hoe maatschappelijke veerkracht zich over langere tijd ontwikkelt'. Daarvoor is de tweede weg een optie.

Via modellering kunnen enquêtegegevens worden vertaald van het hogere schaalniveau of in de tijd gecumuleerde metingen (voortschrijdende gemiddelden gebaseerd op meerdere meetjaren), waar voldoende waarnemingen beschikbaar zijn, naar het lagere schaalniveau waarop uitkomsten worden gevraagd. Of dat voor elke indicator mogelijk is, zal moeten worden onderzocht. Het lijkt aannemelijk dat dit beter kan voor de goed uit algemene kenmerken van een populatie en omgeving voorspelbare kenmerken zoals sociale cohesie dan voor kenmerken die van meer bijzondere situaties afhangen zoals ervaren discriminatie. Voor de Leefbaarometer van BZK zijn dergelijke vertalingen gemaakt voor indicatoren als ervaren overlast, ervaren onveiligheid en sociale cohesie. Die worden niet rechtstreeks weergegeven op een laag schaalniveau, maar ze spelen een (belangrijke) rol in dimensies als 'veiligheid' en 'sociale samenhang' die wel ook op laag schaalniveau worden gebruikt. Zie bijvoorbeeld kaart 1 voor een weergave op buurtniveau van verschillen in sociale samenhang in Lelystad.

Om een dergelijke modellering en vertaling naar laag schaalniveau succesvol te kunnen opzetten, is het nodig dat de enquêtes waarop gegevens worden gebaseerd voldoende groot zijn. De genoemde Gezondheids- en Veiligheidsmonitor zijn dat. Andere bronnen die interessante informatie kunnen leveren – zoals de Enquête Sociale Samenhang en Welzijn waaruit bijvoorbeeld gegevens over vertrouwen in de overheid kunnen worden afgeleid – zijn daarvoor te klein. De netto steekproef daarvan bedraagt jaarlijks circa 7.500 personen. Die kleinere onderzoeken zijn in deze bijlage niet meegenomen. Als alleen een landelijk beeld wordt gezocht, zijn ook die bronnen interessant.

kaart 1 Dimensie sociale samenhang uit de Leefbaarometer in Lelystad op buurtniveau als afwijking van het gemiddelde in Nederland

KIS Wijkmonitor

Hiervoor is al aangegeven dat de indicator ‘Aantal 13-17 jarigen met verwijzing naar bureau HALT per 1.000 inwoners’ uit de KIS Wijkmonitor relevant kan zijn bij het meten van een maatschappelijk fenomeen als het aandeel jongeren dat in aanraking komt met criminaliteit. Door uitsplitsing naar migratieachtergrond kan daarbij een indruk worden verkregen van de groepen waarbij dit in het bijzonder speelt. Uitsplitsing naar sociaal-economische positie van het huishouden is niet mogelijk via de monitor, maar kan via de microdata van het CBS wel worden gerealiseerd. Dat vraagt echter een separaat/aanvullend traject van verzameling van indicatoren.

Verder kan de KIS Wijkmonitor behulpzaam zijn bij het in beeld brengen van de sociale context - waaronder een deel van de risicofactoren - van een wijk. Dit kan op het relatief lage schaalniveau van wijken, maar ook op de hogere schaalniveaus van gemeenten en Nederland als geheel. De KIS Wijkmonitor kan dan ook nuttig zijn bij de gebiedsge-

richte programma's die waarschijnlijk worden ontwikkeld. Er kan mee worden geïdentificeerd hoe het met bewoners gaat op aspecten van de thema's die in de monitor zijn opgenomen, te weten:

- demografie;
- onderwijs;
- arbeid en inkomen;
- wonen en leefomgeving;
- veiligheid;
- zorg en welzijn.

Daarbij kan dit worden onderscheiden naar groepen met een andere migratieachtergrond. Dergelijke context- en risicofactorinformatie is van belang om de uitkomsten op de beschermende factoren en de maatschappelijke fenomenen die worden gemeten, nader te kunnen duiden. Als in een wijk bewoners in de tijd beter om kunnen gaan met moeilijke situaties, is het bijvoorbeeld ook van belang om te weten of de populatie zelf (bijvoorbeeld naar werk, inkomen of opleiding) is veranderd.

Niet alle indicatoren uit de KIS Wijkmonitor zijn voor monitoring van Veerkracht en Weerbaarheid even belangrijk. Het aandeel bewoners in een sociale huurwoning of zorggebruik bijvoorbeeld lijkt niet direct relevant. Een aantal indicatoren die wel wenselijk zijn binnen de monitoring van Veerkracht en Weerbaarheid zijn er niet in opgenomen. De eerder genoemde meer subjectieve informatie is dat bijvoorbeeld niet, maar ook uitsplitsingen naar sociaal economische status zijn dat bijvoorbeeld niet. Wel kan voor een gebied als geheel in beeld worden gebracht hoeveel bewoners een laag inkomen hebben, in schuldsanering zitten en dergelijke. Een onderwerp als criminaliteit kan binnen de KIS Wijkmonitor echter niet worden uitgesplitst naar groepen met een laag of hoog inkomen. Een breder beeld van sociaal economische status in wijken kan goed worden ontleend aan een andere openbare bron: de SES-WOA (WOA staat voor: welvaart, opleiding en arbeidsverleden) scores van het CBS, die ook op wijkniveau beschikbaar zijn. Omdat dit type informatie niet direct van belang is voor de monitoring van veerkracht en weerbaarheid, maar alleen voor de context gaan we op dat type bronnen hier verder niet in.

Conclusies

Samenvattend lijken er mogelijkheden te zijn om met behulp van bestaande bronnen (diverse registraties en grootschalige landelijke enquêtes) een deel van de informatiebehoefte vanuit de Agenda Veerkracht en Weerbaarheid in de tijd te volgen. Het gaat dan om indicatoren die een landelijk beeld geven van de ontwikkeling van:

- beschermende factoren zoals zelfbeschikking, gezonde emotieregulatie en sociale inclusie;

- maatschappelijke fenomenen, zoals racisme en discriminatie, vertrouwen en jongeren in aanraking met ondermijnende criminaliteit.

Daarbij kunnen – gebruik makend van de microdata van het CBS – relevante verschillen worden gevolgd tussen bevolkingsgroepen en tussen (typen) gebieden. Voor een landelijke monitoring van gegevens op lokaal niveau bieden andere bronnen dan registraties geen directe aanknopingsbronnen. Op dat niveau resteert dan een onvoldoende breed perspectief. Lokaal op te zetten onderzoek en modellering van grootschalige enquête-uitkomsten kunnen hier een oplossing bieden. Met lokaal onderzoek zal het niet eenvoudig zijn ook een landelijk beeld te genereren. Met modellering kan dat wel, maar is voor een aantal aspecten nog onzeker hoe goed dat zal kunnen. De KIS Wijkmonitor kan vooral van nut zijn bij te ontwikkelen lokale, gebiedsgerichte trajecten vanwege de relevante contextinformatie die het instrument op wijkniveau kan bieden.